Nota van bevindingen

Burgerparticipatie openbare ruimte in Dongen, Goirle en Loon op Zand

15 juli 2016

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Inleiding 3

1.1 Taak rekenkamercommissie Dongen, Goirle en Loon op Zand
1.2 Doel onderzoek
1.3 Onderzoekvragen
1.4 Afbakening/Reikwijdte
1.5 Denkkader
1.6 Normenkader
1.7 Werkwijze onderzoek
1.8 Hoor en Wederhoor
1.9 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 Beschrijving van het uitvoeringsproces van de gemeenten 7

2.1 Dongen
2.2 Goirle
2.3 Loon op Zand
2.4 Dongen, Goirle en Loon op Zand

Hoofdstuk 3 Analyse van doelen en van vertaling in participatie instrumenten 15

3.1 Dongen
3.2 Goirle
3.3 Loon op Zand
3.4 Dongen, Goirle en Loon op Zand

Hoofdstuk 4 Analyse van toepassing van participatie instrumenten 26

4.1 Dongen
4.2 Goirle
4.3 Loon op Zand
4.4 Dongen, Goirle en Loon op Zand

Bijlagen 48

Bijlage 1 Geraadpleegde documenten
Bijlage 2 Geïnterviewde personen
Bijlage 3 Format voor de lijst van gemeentelijke participatieprojecten
Bijlage 4 Vereenvoudigd format voor de lijst van gemeentelijke participatieprojecten
Bijlage 5 De geselecteerde casussen in Dongen, Goirle en Loon op Zand

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Taak rekenkamercommissie Dongen, Goirle en Loon op Zand

De rekenkamercommissie doet onderzoek naar de doeltreffendheid, doelmatigheid en rechtmatigheid van het door het gemeentebestuur gevoerde beleid en bestuur. Het doel van de rekenkamercommissie is om inzicht te bieden in de prestaties van gemeente als geheel en het formuleren van aanbevelingen voor de toekomst.

1.2 Doel onderzoek

Met dit onderzoek wil de rekenkamercommissie de raden van Dongen, Goirle en Loon op Zand inzicht verschaffen in de **doeltreffendheid** van het beleid met betrekking tot burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. Het onderzoek moet leiden tot aanbevelingen, waarmee de raden, colleges en ambtelijke organisaties hun taken op dit terrein beter kunnen uitvoeren.

De doelstellingen van het onderzoek zijn:

- Inzicht geven in de beoogde en gerealiseerde betrokkenheid van burgers bij de openbare ruimte.
- Aandragen van bruikbare, toekomstgerichte aanbevelingen.

1.3 Onderzoekvragen

Om deze doelstelling te bereiken hanteert de rekenkamercommissie als centrale onderzoeksvraag:

In hoeverre krijgt burgerparticipatie in de gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand inhoud bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?

Bovenstaande centrale onderzoekvraag is vertaald in de volgende deelvragen:

1. Hoe wordt het participatiebeleid bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte voorbereid, uitgevoerd, geëvalueerd en verantwoord?
2. In hoeverre hebben de gemeenten duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte en zijn deze doelen vertaald in participatie instrumenten?
3. In hoeverre hebben de gemeenten aantoonbaar participatie instrumenten toegepast met betrekking tot de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?
4. In hoeverre zijn de burgers tevreden met de eigen rol en de wijze waarop de gemeenten omgaan met hun inbreng bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?

1.4 Afbakening/Reikwijdte

De rekenkamercommissie beperkt zich tot burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte vanwege de directe zichtbaarheid van de openbare ruimte en de invloed ervan op de (kwaliteit van de) leefomgeving. De rekenkamercommissie richt zich niet op burgerparticipatie in brede zin: burgerparticipatie bij alle onderdelen van het gemeentelijk beleid (zoals sociaal domein, wonen, veiligheid), omdat het onderzoek te breed zou worden, de verschillende beleidsvelden verschillende

eigenschappen hebben en iedere beleidsveld een eigen dynamiek heeft. Om deze redenen heeft de rekenkamercommissie het onderzoek toegespitst op de openbare ruimte.

1.5 Denkkader

Vroeger was de gemeente een instituut waar binnen iedereen druk bezig was alles te regelen voor de burger. Maar de samenleving is veranderd. De verzorgingsstaat beweegt zich in de richting van een participatiesamenleving en de positie van de gemeente verandert van ‘zorgen voor’ naar‘ zorgen dat’. Dit betekent dat de verantwoordelijkheid meer komt te liggen bij bewoners, gebruikers, ondernemers en maatschappelijke organisaties en dat de overheid vaker een faciliterende en ondersteunende rol aanneemt. Ook de openbare ruimte is allang niet meer het primaire domein van gemeenten, adviesbureaus en aannemers. In Brabant bestaan inmiddels veel voorbeelden van betrokkenheid van burgers bij zowel inrichting als beheer van de openbare ruimte. Het kan gaan om het schouwen met burgers, het adopteren en overdragen van groenstroken of het betrekken bewoners bij het schoonhouden van de openbare ruimte. Ook bij de gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand staat het bevorderen en ondersteunen van participatie hoog op de agenda.
Het PON legt deze vormen van burgerparticipatie uiteen in drie ‘raderen van betrokkenheid’.

De drie velden van burgerbetrokkenheid zijn (1) meedenken, (2) meedoen en (3) zelf doen. Dit denkkader is gebaseerd op een model uit de WRR-studie Vertrouwen in burgers (2012). Bij elk van de drie raderen hebben zowel de betreffende overheid als de burger een andere rol en verantwoordelijkheid:

- Maatschappelijke participatie/meedoen: hier gaat het om alle activiteiten en contacten van mensen in het maatschappelijk verkeer, zoals vrijwilligerswerk, verenigingsleven, buurtcontacten et cetera;
- Beleidsparticipatie/meedenken: de overheid of een organisatie nodigt burgers uit om mee te praten en mee te denken;
- Maatschappelijk initiatief/zelf doen: hierbij nemen (samenwerkingsverbanden van) burgers zelf het heft in handen om een plan te maken of initiatief te realiseren met een maatschappelijk doel.

Zowel het gemeentelijk participatiebeleid met betrekking tot burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte als de projecten waarbinnen participatie een rol heeft gespeeld kunnen worden gepositioneerd binnen de raderen van burgerbetrokkenheid. We spreken van beleidsparticipatie wanneer de gemeente streeft naar het betrekken van burgers bij het vormen of het uitvoeren van beleid. Bij het maatschappelijk initiatief gaat het veel meer om het faciliteren van initiatiefrijke burgers bij het realiseren van een eigen plan met een maatschappelijk doel. Wanneer beleid primair gericht is op het stimuleren van sociale verbanden (of gebruik maakt van sociale verbanden) dan spreken we van maatschappelijke participatie.
Bij burgerparticipatie in de openbare ruimte komen twee beleidsdomeinen samen met elk een eigen onderscheiden rationaliteit. De beleidspraktijk ten aanzien van de inrichting en het beheer van de openbare ruimte is primair gestoeld op een technisch-economische rationaliteit. De focus ligt op de technische staat van onderhoud (schoon, heel en veilig), die kostenefficiënt gerealiseerd dient te worden. De laatste jaren heeft afnemende begrotingsruimte bij veel gemeenten geleid tot scherpe(re) keuzes in het gewenste kwaliteit- en onderhoudsniveau. Het participatiebeleid kent daarentegen een geheel andere rationaliteit en is gestoeld op 'zachte waarden' zoals leefbaarheid, betrokkenheid en verantwoordelijkheid of eigenaarschap. Vaak wordt gesteld dat de bijdrage van burgers aan het beheer en onderhoud (in de nabije toekomst) steeds belangrijker wordt. Deel vanwege afnemende middelen én deels met verwijzing naar een maatschappelijke behoefte aan eigen regie.

1.6 Normenkader Rekenkamercommissie

Om te kunnen beoordelen of resultaten en/of uitvoering van beleid voldoen aan de vereisten is het nodig dat de rekenkamercommissie de onderzoeksbevindingen kan toetsen aan wettelijke, dan wel algemeen geaccepteerde normen. De rekenkamercommissie hanteert bij dit onderzoek drie normen om de bevindingen aan te toetsen.

Norm 1. Doelgerichtheid beleid en doeltreffendheid bestuur
De gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand hebben duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie bij de openbare ruimte, deze doelen vertaald in participatie instrumenten (doelgericht beleid) en deze ook conform het beleidskader toegepast in het uitvoeringsproces (doeltreffend bestuur).

Norm 2. Responsief bestuur
Burgerparticipatie wordt door de gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand aantoonbaar benut bij de (her)inrichting en het beheer van de openbare ruimte.

Norm 3. Tevredenheid van burgers
De burgers zijn tevreden zijn over hun eigen rol en de wijze waarop de gemeente omgaat met hun inbreng bij de (her)inrichting en het beheer van de openbare ruimte.

1.7 Werkwijze van het onderzoek

De rekenkamercommissie heeft het onderzoek uitgevoerd in samenwerking met het PON (Tilburg), dat deskundig is op het gebied van burgerparticipatie.

De leden van de rekenkamercommissie hebben de volgende methoden van onderzoek toegepast:

- Enquêtes onder raadsleden (maart en april 2016)
- Analyse van beleidsdocumenten (maart en april 2016)
- Interviews met wethouders, gemeentesecretarissen en hoofden van afdelingen (april en mei 2016)

Het PON heeft op verzoek van de rekenkamercommissie een beleidsanalyse uitgevoerd voor het betreffende beleidsterrein (gemeentelijke beleid voor participatie in de openbare ruimte) en een analyse verricht van casuïstiek op het terrein van burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. Om een antwoord te kunnen geven op de gestelde vragen heeft het PON de volgende onderzoeksactiviteiten- en methoden toegepast:

- Deskresearch, waaronder bestudering van beleidsstukken en informatie over de bij de gemeenten bekende participatieprojecten in de openbare ruimte.
- Selectie van twaalf casussen: vier per gemeente, op basis van vooraf geformuleerde selectiecriteria.
- Interviews met een betrokken burger of vertegenwoordiger.
- Analyse resultaten

1.8 Hoor en wederhoor

De onderzoeksrapportage (nota van bevindingen) wordt voor ambtelijk hoor en wederhoor voorgelegd aan de gemeentesecretarissen van de gemeenten. Na verwerking van de ontvangen opmerkingen op ambtelijk niveau formuleert de rekenkamercommissie in een bestuurlijke nota de conclusies en aanbevelingen.

De complete rapportage over de drie gemeenten (Dongen, Goirle en Loon op Zand) wordt vervolgens voor bestuurlijk hoor en wederhoor voorgelegd aan de drie colleges. De reacties van de colleges worden integraal aan het rapport toegevoegd, waarna het geheel aan de gemeenteraden wordt aangeboden, eventueel aangevuld met een nawoord van de rekenkamercommissie.

1.9 Leeswijzer

De onderzoekvragen worden in ieder hoofdstuk eerst voor de gemeenten afzonderlijk en in de afsluitende paragraaf voor Dongen, Goirle en Loon op Zand gezamenlijk beantwoord.

Hoofdstuk 2	Beschrijving van het uitvoeringsproces van de gemeenten (deelvraag 1)
Hoofdstuk 3	Analyse van doelen en vertaling in participatie instrumenten (deelvraag 2)
Hoofdstuk 4	Analyse van toepassing van participatie instrumenten (deelvragen 3 en 4)

Hoofdstuk 2 Beschrijving van het uitvoeringstraject burgerparticipatie openbare ruimte

In dit hoofdstuk wordt de deelvraag beantwoord: *Hoe wordt het participatiebeleid bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte voorbereid, uitgevoerd, geëvalueerd en verantwoord?*
De beantwoording van de deelvraag gebeurt eerst voor de gemeenten afzonderlijk en in paragraaf 2.4 voor Dongen, Goirle en Loon op Zand gezamenlijk.

2.1 Dongen

Hoe wordt burgerparticipatie voorbereid?

De gemeente werkt ongeveer 15 jaar met burgerparticipatie, vooral sinds de instelling van wijk- en dorpsraden. Bij de start van een project, dat veel mensen raakt, wordt door de projectleider in overleg met het team communicatie de invulling van burgerparticipatie uitgewerkt en vastgelegd in een adviesnota (besluitvorming door college). De burgerparticipatie kan in allerlei vormen worden ingevuld. Dit wordt per project bepaald. Hiervoor bestaat geen standaard; het is maatwerk.
De gemeente hecht er veel belang aan om vooraf bij de burgers bekend te maken, wat de spelregels zijn en welke ruimte er is voor burgers om invloed uit te oefenen.
Burgers hebben vooral belangstelling voor herinrichting van straten, speelvoorzieningen en andere zaken die zich direct in hun leef- of werkomgeving bevinden en de verkeerscirculatie. Bij al deze projecten van (her)inrichting wordt een vorm van burgerparticipatie toegepast. De participatievorm wordt mede bepaald door het aantal inwoners, dat te maken krijgt met de (her)inrichting. De dorps- en wijkraden worden vooraf betrokken bij plannen en voorgenomen besluiten van de gemeente. Dat kan door informatie tijdig te delen of advies in te winnen van de dorps- en wijkraden. Tijdens het proces van planvorming wordt regelmatig de voortgang teruggekoppeld. Van dorps- en wijkraden wordt verwacht dat ze zichtbaar zijn voor bewoners zodat zij een goed draagvlak hebben in de lokale woonomgeving.
De gemeente maakt bij de voorbereiding ook gebruik van de kennis er ervaring van de coördinator leefbaarheid. De gemeente heeft de Buiten Beter app geïntroduceerd om de burgers een laagdrempelig middel te geven om opmerkingen over de leefomgeving aan de gemeente door te geven.

Hoe wordt burgerparticipatie uitgevoerd?

De werkvoorraad voor de openbare ruimte is voor 2014 elf projecten; 2015 acht projecten; en voor 2016 omstreeks tien projecten. Bij het beheer van groen is er nauwelijks sprake van burger-participatie. Dit vindt de gemeente meer de eigen verantwoordelijkheid van de gemeente. Het beheer van groen is, volgens de geïnterviewden, ook nauwelijks een thema voor burgers. Door burgers wordt ook niet gevraagd om zelfbeheer. In principe wordt altijd gestart met een bewonersbrief om input bij de inwoners op te halen over nadere wensen voor de inrichting. De participatie kan afhankelijk van de omvang van het project worden ingevuld door de organisatie van een inloopavond, een informatiemarkt, bewoners-bijeenkomsten, klankbordgroep of betrokkenheid van een wijk/dorpsraad.

De werkwijze van de organisatie ontwikkelt zich voortdurend (lerende organisatie) en staat steeds meer in het teken van interactie en 'van buiten naar binnen kijken'. Voor het college gaat het erom op de juiste momenten accenten te leggen in de planning van voorbereiding en uitvoering van werkzaamheden in de openbare ruimte. Het begrip ‘burger’ omvat ook ondernemers, winkeliers, horeca etc. De samenstelling van de doelgroep is steeds anders.
Als voorbeelden van participatievormen worden genoemd: Centrum: klankbordgroep en het Looiersplein: ophalen van wensen en ideeën van inwoners/ondernemers/bezoekers in een ‘participatie’ container, waarin burgers op het laken van een bed dromen en nachtmerries konden noteren.
Het college volgt de ontwikkeling van burgerparticipatie en bewaakt door middel van interne overleggen (portefeuillehoudersoverleg) of de uitvoering van burgerparticipatie door de ambtelijke organisatie goed verloopt. De wethouder burgerparticipatie stelt zich op als boegbeeld van de gemeente op het gebied van burgerparticipatie. Zij vindt het van belang om niet alleen zichtbaar aanwezig te zijn, als er ‘brandjes te blussen zijn’. De aanwezigheid van een wethouder helpt soms om gesprekken met burgers op gang te brengen of om aan te geven dat een project door de gemeente belangrijk wordt gevonden.

Hoe wordt burgerparticipatie geëvalueerd?
Het meten van waardering of tevredenheid burgers over de openbare ruimte heeft voor het laatst ongeveer drie jaar geleden plaatsgevonden. De toenmalige meting (LEMON) leverde hoge scores op. Er is in afgelopen jaren bij een project (riolering) een evaluatie uitgevoerd. Hoewel bewoners tevreden waren met de uitkomsten en met het proces, zijn er wel verbeterpunten aangedragen.
Na afronding van een project wordt al snel gekeken naar het volgende uit te voeren project. De kwaliteit van de openbare ruimte wordt door de gemeente als hoog ervaren. Dit heeft, volgens gemeente, ook tot gevolg dat er weinig commentaar is op de kwaliteit en er dus niet veel meldingen zijn (bijvoorbeeld via de Buiten Beter app).
Desgevraagd heeft het college de indruk dat burgerparticipatie bij de voorbereiding van werkzaamheden meer (doorloop)tijd en geld kost dan voorheen. Het is een ‘indruk’, want dit wordt niet gemeten. Of er bij de uitvoering tijd en geld wordt bespaard door de toepassing van burgerparticipatie is niet bekend. Een volgende indruk is dat de toepassing van burgerparticipatie leidt tot een beter draagvlak voor de werkzaamheden, ook al kan je nooit iedereen tevreden stellen.
De gemeente maakt geen gebruik van het instrument burgerschouw. De reden hiervoor is dat er gemeten moet worden aan de hand van normen. De gemeente vindt het vooralsnog beter de schouw/controle te laten doen door ervaren, deskundige mensen.

Hoe wordt verantwoording afgelegd over burgerparticipatie?
Binnen het college is de portefeuille Inwonerparticipatie ondergebracht bij wethouder met deze portefeuille. Deze wethouder heeft tevens het centrumplan in portefeuille. Bij dit project is burgerparticipatie nadrukkelijk aan de orde en wordt geïnvesteerd in verschillende vormen van

participatie. De openbare ruimte zit in de portefeuille bij een andere wethouder . In het tweewekelijks (portefeuillehouders)overleg is burgerparticipatie bij projecten een regulier onderwerp.
Als er raadsvoorstellen worden behandeld zijn er vragen over de wijze waarop de burgerparticipatie is ingevuld indien het proces daar aanleiding toe geeft. De raad heeft als algemene lijn vastgesteld dat de uitvoering van gestelde kaders op basis van inwonerparticipatie dient te gebeuren en laat de wijze waarop daarin invulling wordt gegeven over aan college en organisatie.
Waar het betreft politiek-bestuurlijk belangrijke onderwerpen wordt de raad actief door het college geïnformeerd over de wijze waarop invulling is gegeven aan burgerparticipatie.

2.2 Goirle

Hoe wordt burgerparticipatie voorbereid?

Door de gemeente Goirle wordt 10 jaar gewerkt met burgerparticipatie. Burgerparticipatie wordt afhankelijk van het betreffende vraagstuk in de openbare ruimte ingevuld. Er zijn verschillende instrumenten: beginspraak, enquête, inspraak, klankbordgroep.
Bij grotere projecten (herinrichting) wordt gewerkt met beginspraak. Alle betrokkenen krijgen dan de mogelijkheid om binnen de kaders voor de ontwikkeling (veelal budget) vanuit een blanco vel de wensen in kaart te brengen. Dit leidt, volgens de geïnterviewden, tot mooie resultaten en grote tevredenheid bij de betrokken burgers. Soms overstijgen de wensen de budgettaire middelen; dan wordt de gemeenteraad gevraagd om extra middelen of wordt een beroep gedaan op creatieve oplossingen van de burgers voor eigen inbreng (voorbeeld; bruggetje Molenpark).
Bij het beheer van de openbare ruimte is sprake van een toename van participatie. Groenstroken worden zelf beheerd en rotondes worden geadopteerd en zichtbaar opgewaardeerd.
De gemeente Goirle heeft daarnaast een participatie checklist ‘samen denken, samen doen’ ontwikkeld. Door middel van deze lijst kan snel bepaald worden in welke mate een beleidsprobleem zich leent voor participatie, hoe eventuele participatie vormgegeven kan worden. Aan de hand van verschillende treden van de participatieladder worden rollen van de gemeente (bestuur) en participanten omschreven.

Hoe wordt burgerparticipatie uitgevoerd?

De afdeling Realisatie en Beheer doet er steeds meer ervaring mee op. De participatienota, die door de gemeenteraad is vastgesteld betekende geen wijziging in de werkwijze van de afdeling, maar was voor de afdeling veeleer een aanzet om verder te gaan met burgerparticipatie.
De afdeling Realisatie en Beheer maakt een meerjarenplanning van werkzaamheden, bakent projectgebieden af, stelt kwaliteitsbeelden op en kiest het jaar van uitvoering (planning). De afdeling laat de burgers tijdig weten dat – en op welke termijn - in hun wijk, buurt of straat werkzaamheden zullen worden uitgevoerd.
De afdeling heeft goede ervaringen opgedaan met enquêtes, waarmee in de voorbereiding wordt gepeild waaraan de burgers behoefte hebben. Voorheen deed de gemeente concrete voorstellen voor de inrichting van een wijk, buurt, straat, plek. Het ging dan om het groen, parkeerplaatsen,

speeltoestellen etc. Concrete voorstellen bemoeilijkten echter het maken van keuzen door de burgers. De burgers reageerden verdeeld op uitgewerkte voorstellen, waardoor er voor de afdeling – en de betrokken burgers – niet de gewenste duidelijkheid ontstond. Er wordt nu meer gevraagd naar de gewenste activiteiten die de burgers – en hun kinderen - willen ondernemen. De gemeente verwerkt deze behoeften in ontwerpen die voldoen aan de geldende eisen voor veiligheid, verkeerscirculatie, groenvoorziening, aansprakelijkheid etc.
De gemeente wil ruimte laten aan de burgers, maar bij beeldbepalende gedeelten van de openbare ruimte (zoals toegangswegen en grensgebied met andere gemeenten) is de gemeente terughoudender.
De grondhouding van de organisatie is dat de gemeente er is voor de burgers en dat wensen voor inrichting en beheer van de openbare ruimte kunnen worden gehonoreerd, mits zij passen binnen de (wettelijke) kaders. Het merendeel van de organisatie is bezig met wat er wel kan in plaats van wat er niet kan. De burgers hebben vooral belangstelling voor projecten waarbij verkeersveiligheid en groen (met name bomen) in het geding zijn.

Hoe wordt burgerparticipatie geëvalueerd?
Er is geen specifieke evaluatie van burgerparticipatie in de openbare ruimte. Afhankelijk van de invloed op de directe leefomgeving lijkt de participatie in algemene zin groter.

Hoe wordt verantwoording afgelegd over burgerparticipatie?
Burgerparticipatie door de ambtelijke organisatie wordt steeds meer transparant gemaakt richting college en gemeenteraad. Het wordt meer geformaliseerd en er wordt nadrukkelijker op gestuurd en gemonitord door management en college.
Over burgerparticipatie bij de (her)inrichting en het beheer van de openbare ruimte vindt geen specifieke verantwoording achteraf door het college aan de raad plaats. Wel is de algemene participatienota in november 2015 geëvalueerd. Deze evaluatie is gedeeld met de raad.

2.3 Loon op Zand

Hoe wordt burgerparticipatie voorbereid?
De afdeling realisatie en beheer is sinds 2012 bezig is met een veranderingsproces. Voorheen lag het accent bij de afdeling op de techniek. De afdeling maakte zelf de bestekken en stuurde zelf de uitvoering en het beheer aan. Sinds 2012 wordt door de afdeling steeds meer een regierol en een opdrachtgeversrol gevoerd. De afdeling streeft sinds 2012 naar het betrekken van de burgers bij het ontwerp en het beheer van de openbare ruimte. Dit is een ontwikkelingsproces en dit vereist steeds meer kennis van de wensen en behoeften van de inwoners. De informatie uit de benchmark Waarstaatjegemeente is in dit opzicht weliswaar informatief, maar tamelijk globaal (want het betreft de gehele gemeente).
Jaarlijks maakt de afdeling een uitvoeringsprogramma voor de werkzaamheden in de openbare ruimte. Dit programma wordt ter kennisgeving toegestuurd aan de raad. Bij de inschatting op ambtelijk

niveau op kansen voor burgerparticipatie passen de ambtenaren geen specifieke selectiecriteria toe. Er wordt vooralsnog gesteund op informatie van buurtpreventie-medewerkers, klachten en meldingen en kennis/ervaring van de afdeling zelf.
Voor de burgers is een boekje voor Loon op Zand uitgebracht om uitleg te geven over doel en werkwijze bij burgerparticipatie. Bij het begrip 'burger' geeft de wethouder de volgende stelregel:

- I = inwoners
- B = bedrijven
- M = maatschappelijke omgeving.

Bij enkele projecten vervult de portefeuillehouder zelf een actieve rol ter stimulering van burgerparticipatie. Hij neemt dan deel aan bijeenkomsten en stimuleert de burgers om actief deel te nemen en duidelijk aan te geven welke wensen zij hebben, binnen de door de gemeente aangegeven kaders.

Hoe wordt burgerparticipatie uitgevoerd?

In het Integraal Jaarprogramma Openbare Ruimte 2015 staat voor de achttien projecten beschreven van welke vorm van participatie van/naar inwoners de gemeente Loon op Zand uitgaat. In het Meerjaren Uitvoeringsplan 2017-2020 gaat het om zeventien (deels nieuwe) projecten waarvan 10 betrekking hebben op samenspraak en zeven op informeren.
In het uitvoeringsprogramma legt de afdeling de werkvoorraad (werkzaamheden in de openbare ruimte) vast. Aan de hand van het uitvoeringsprogramma schat de afdeling twee maal per jaar in, welke projecten/activiteiten kansrijk zijn in de zin van burgerparticipatie. Na deze beoordeling op kansrijkheid doet de afdeling een voorstel aan de portefeuillehouder en gezamenlijk wordt in het portefeuillehoudersoverleg (poho) bepaald bij welke projecten/activiteiten burgerparticipatie zal worden toegepast.
In projectplannen wordt (bij de geselecteerde projecten waar burgerparticipatie wordt toegepast) inzichtelijk gemaakt hoe er wordt omgegaan met burgerparticipatie.
De gemeente vindt het belangrijk dat bij participatie geen valse verwachtingen worden gewekt en zet om dat te voorkomen in op goede wederzijdse communicatie, zoals informatiebijeenkomsten en informatie op de gemeentelijke website, via social media of in de plaatselijke krant. Duidelijke kaders, waarbinnen burgers meer ruimte krijgen, geven houvast en helderheid over de mogelijkheden. De participatie menukaart is een middel dat duidelijkheid schept waarbinnen burgers meer ruimte krijgen, houvast geeft en helderheid geeft over de mogelijkheden (bijbehorende aanpak, afspraken en spelregels) . De menukaart is nog in ontwikkeling.

Hoe wordt burgerparticipatie geëvalueerd?

Evaluaties van projecten worden uitgevoerd bij de grote projecten van de gemeente Loon op Zand. De frequentie van rapportage is een maal in vier maanden. Deze rapportages gaan ook naar de gemeenteraad. Bij andere werkzaamheden (= andere dan grote projecten) van de afdeling worden niet standaard evaluaties uitgevoerd.

De wethouder merkt op dat de burgers soms wat gereserveerd zijn en over de drempel moeten worden geholpen om daadwerkelijk mee te doen aan de invulling van plannen. Burgers krijgen de ruimte om zelf delen van de planvorming in te vullen, bijvoorbeeld in de aankleding van een straat of het openbare groen. De wethouder meent dat voor de burgers vooral belangrijk zijn: parkeren, groen, verkeersveiligheid en bouwprojecten in de directe omgeving.

Hoe wordt verantwoording afgelegd over burgerparticipatie?
Burgerparticipatie wordt (in algemene zin) vermeld in de kadernota, begroting en jaarrekening. Bij grote projecten is er een standaard voortgangsrapportage, ook aan de gemeenteraad. Er is communicatie elke vier maanden. Aan de voorkant worden bij geselecteerde projecten trajecten voor burgerparticipatie ingericht. Over burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte vindt geen specifieke verantwoording achteraf door het college aan de raad plaats.

2.4 Dongen, Goirle en Loon op Zand

In deze paragraaf wordt de deelvraag beantwoord: *Hoe wordt het participatiebeleid bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte voorbereid, uitgevoerd, geëvalueerd en verantwoord?* De overeenkomsten en verschillen tussen Dongen, Goirle en Loon op Zand worden hieronder aangegeven.

Voorbereiding van burgerparticipatie

Dongen en Goirle werken 10-15 jaar met burgerparticipatie. In Loon op Zand is dit proces gestart in 2012. Alle betrokkenen ervaren een toegenomen mondigheid van de burgers, die het steeds meer normaal vinden dat de gemeenten hen informeren over en betrekken bij voorgenomen werkzaamheden. Voor iedere gemeente is burgerparticipatie een leerproces, waarin steeds weer wordt gezocht naar geschikte vormen en maatschappelijk goede oplossingen.
Goirle past burgerparticipatie toe bij alle werkzaamheden, dus zowel bij de (her)inrichting als bij het beheer van groen. Dongen en Loon op Zand maken een selectie. Dongen ziet het beheer van groen als een gemeentelijke verantwoordelijkheid en past burgerparticipatie vooral toe bij de voorbereiding van de (her)inrichting van de openbare ruimte. Loon op Zand past burgerparticipatie toe bij de grotere projecten in de openbare ruimte en maakt binnen de werkvoorraad ieder jaar een selectie van projecten, waarbij burgerparticipatie kansrijk wordt geacht.
De benchmark Waarstaatjegemeente is nuttig, maar geeft niet voldoende informatie over de beleving van de burgers op het niveau van wijken, buurten en locaties, waar werkzaamheden feitelijk gaan plaatsvinden.

Uitvoering van burgerparticipatie

De overeenkomst tussen Dongen, Goirle en Loon op is, dat zij diverse vormen van burgerparticipatie toepassen: inspraak en brieven aan burgers met uitleg en uitnodiging voor een informatie-/inloop-bijeenkomst. De gemeenten zoeken steeds naar betere vormen van burgerparticipatie. De gemeenten

geven alle aan, zowel op bestuurlijk als op ambtelijk niveau, dat burgerparticipatie een vast onderdeel is van het normale uitvoeringsproces. De stelling is: 'het hoort er gewoon bij.'
De verschillen tussen de gemeenten betreffen vooral de breedte en diepte waarop burgerparticipatie deel uitmaakt van het uitvoeringsproces. Goirle heeft het concept van Beginspraak geïntroduceerd en lijkt het verste te gaan om burgers gelegenheid te bieden om zelf vorm te geven aan openbare ruimte. Ook Loon op Zand biedt de burgers de gelegenheid om zelf vorm te geven aan de openbare ruimte. Dongen ziet geen rol weggelegd voor de burgers bij de uitvoering van werkzaamheden in de openbare ruimte, of het nu gaat om (her)inrichting of beheer.
Burgerparticipatie wordt gekarakteriseerd als een leerproces (van een lerende organisatie). Het is uitdaging steeds te (blijven) zorgen voor transparantie, open communicatie en het laten zien van elementen die de burger aan de plannen toegevoegd heeft. Een moeilijkheid bij de uitvoering is de inschatting van de representativiteit van deelnemende burgers en het omgaan met dominante personen, die zich manifesteren tijdens de burgerparticipatie.

Evaluatie van burgerparticipatie

De overeenkomst tussen Dongen, Goirle en Loon op Zand is dat burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte niet gestructureerd wordt geëvalueerd. De geïnterviewden menen desgevraagd dat de evaluatie van burgerparticipatie voor verbetering vatbaar is.
Een algemeen gevoel is dat inzicht in de tevredenheid van de burgers over de prestaties van de gemeente en over de resultaten van burgerparticipatie beter kan.
Ten aanzien van de effectiviteit is een indruk bij de geïnterviewden dat burgerparticipatie succesvoller is bij de herinrichting van bestaande situaties en bij werkzaamheden, naarmate deze dichter raken aan de leefomgeving van de burgers (zoals parkeren, verkeersveiligheid). Ten aanzien van de efficiency is een indruk – op bestuurlijk en ambtelijk niveau – dat burgerparticipatie leidt tot langere doorlooptijden en tot hogere kosten, vooral bij de voorbereiding van werkzaamheden. De geïnterviewden schatten in, dat de kosten van de voorbereiding van de projecten zijn gestegen van 15% naar 25% (als deel van budget), maar er is geen duidelijk zicht op lagere kosten van uitvoering door toedoen van burgerparticipatie).

Verantwoording van burgerparticipatie

De overeenkomst tussen Dongen, Goirle en Loon op Zand is, dat de raden aan de voorkant kaders hebben gesteld, maar dat over de toepassing van burgerparticipatie in de openbare ruimte weinig of geen verantwoording aan de raden plaatsvindt. Burgerparticipatie wordt wel genoemd in de algemene beleidsdocumenten, zoals programmabegroting en jaarverslag.
Een verschil is dat de gemeente Goirle - als enige gemeente - in 2014 de (algemene) nota burgerparticipatie heeft geëvalueerd en de uitkomsten heeft gedeeld met de raad.
De beoordeling van de resultaten (effectiviteit) van burgerparticipatie is voor een raad een moeilijkheid, omdat het resultaat van burgerparticipatie er vaak al ligt. Vroeger werden bijvoorbeeld sfeerbeelden bij grote projecten vooraf voorgelegd aan de raad. Nu worden sfeerbeelden vooraf

voorgelegd aan de burgers. De praktijk is dat de raad zich (tijdens en achteraf) richt op het volgen respectievelijk beoordelen van het proces van burgerparticipatie.

Hoofdstuk 3 Analyse van doelen en van vertaling in participatie instrumenten

In dit hoofdstuk wordt de deelvraag beantwoord*: In hoeverre hebben de gemeenten duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte en zijn deze doelen vertaald in participatie instrumenten?* De beantwoording van de deelvraag gebeurt eerst voor de gemeenten afzonderlijk en in paragraaf 2.4 voor Dongen, Goirle en Loon op Zand gezamenlijk.

3.1 Dongen

Heeft de gemeente Dongen duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie in de openbare ruimte?

De gemeente Dongen heeft met de nota Inwonerparticipatie (2013) een ambitieus algemeen participatiebeleid opgesteld waarin burgerparticipatie wordt gedefinieerd als het vroegtijdig betrekken van burgers bij (gemeentelijke) ontwikkelingen , processen en projecten. Hiermee streeft de gemeente naar: (1) kwaliteitsverbetering beleid, (2) vergroten van draagvlak, (3) bondgenootschap versterken / inzicht bij burgers in het politieke proces, (3) positief versterken van imago en (4) prettig wonen, werken en leven in de gemeente.

Zijn deze doelen vertaald in participatie instrumenten?

De gemeente heeft in haar algemene participatiebeleid oog voor de rol en het belang van lokale maatschappelijke structuren (maatschappelijke participatie) voor het welslagen van participatie. De uitwerking in het wijkgericht werken sluit daar goed bij aan.

Het algemene participatiebeleid (nota Inwonerparticipatie 2013) voorziet in een gereedschapskist, met daarin tal van participatie instrumenten of structuren. Deze instrumenten kunnen ook ingezet worden ten behoeve van participatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. Het Logboek inwoner-participatie is niet geïmplementeerd.

Er zijn beleidsmatig geen specifieke participatie instrumenten uitgewerkt voor de inrichting en het beheer van de openbare ruimte (zoals adoptiegroen).

In Dongen bleken – tijdens het onderzoek van de rekenkamercommissie in 2016 – de beleidskaders voor burgerparticipatie niet bekend bij de afdeling, die is belast met de uitvoering van burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte.

Wijkgericht werken – tactisch kader

Dat inwonersparticipatie al jaren speerpunt is van beleid blijkt eveneens uit de publieksbrochure dorps- en wijkraden. De gemeente vindt het belangrijk dat inwoners, ondernemers, instellingen en organisaties vroegtijdig en op een heldere en toegankelijk manier worden betrokken bij ontwikkelingen, processen en projecten. Dorps- en wijkraden zijn de oren en ogen van Dongen, ’s Gravenmoer en Klein-Dongen-Vaart.

Ze vormen de schakel tussen bewoners en instanties zoals de gemeente. Zij kunnen zowel gevraagd als ongevraagd advies uitbrengen aan het gemeentebestuur. Zij beperken zich niet alleen tot

initiatieven van de gemeente, maar kunnen ook proactief met eigen voorstellen komen. Daarmee is het wijkgericht werken ook vraaggericht.

Wijkgericht werken – operationeel kader

Het functioneren van dorps- en wijkraden valt of staat volgens de gemeente Dongen met goede communicatie. Daarom worden dorps- en wijkraden vooraf betrokken bij plannen en voorgenomen besluiten van de gemeente. Dat kan door informatie tijdig te delen of advies in te winnen van de dorps- en wijkraden. Tijdens het proces van planvorming wordt regelmatig de voortgang teruggekoppeld. De ambtenaar dient hierin een proactieve rol te vervullen. Van dorps- en wijkraden wordt verwacht dat ze zichtbaar zijn voor bewoners zodat zij een goed draagvlak hebben in de lokale woonomgeving.

Beleid openbare ruimte - strategisch beleid

De ambitie (op basis van de structuurvisie) is dat de gemeente met open vizier en met zoveel mogelijk inwoners van Dongen wil nadenken over het creëren, het in stand houden en het versterken van een aantrekkelijke en functionele woon-,werk- en leefomgeving. De gemeente beschikt niet over een Groenstructuurplan of een Integraal Beheerplan Openbare Ruimte (IBOR).

Participatiebeleid

De volgende documenten zijn meegenomen in de analyse:

- Structuurvisie Dongen 2020 (2009) Deel A: Visie op hoofdlijnen
- Dorpsplan 's Gravenmoer 2015
- Brochure "Dorps- en Wijkraden" gemeente Dongen
- Inspraakverordening Dongen 2007
- Nota Inwonersparticipatie "Een kwestie van vooral samen DOEN" Gemeente Dongen 2013

Inwonerparticipatie is al jaren speerpunt van beleid zo stelt de Nota Inwonerparticipatie 'Een kwestie van vooral samen DOEN' uit 2013. De ambitie om burgers vroegtijdig te betrekken bij ontwikkelingen , processen en projecten sluit naadloos aan bij de centrale missie van de gemeente Dongen: 'De gemeente zet zich samen met bewoners in om het door hen gewenste klimaat op financieel verantwoorden wijze te creëren en in stand te houden, zodat Dongen een gemeente is waar het prettig wonen, werken en leven is en waar maatschappelijke participatie voor iedereen haalbaar is. Door het stimuleren van inwonersparticipatie wil de gemeente werken aan:

- Kwaliteitsverbetering beleid
- Vergroten van draagvlak
- Bondgenootschap versterken / inzicht in het politieke proces
- Positief versterken van imago
- Prettig wonen, werken en leven in de gemeente.

Inwonerparticipatie (IP) wordt gedefinieerd als een proces, waarbij de gemeente, betrokken burgers en eventueel extern deskundigen via een open houding naar elkaar en een vooraf afgesproken

aanpak samen vorm en inhoud geven aan (delen van) plannen of beleid. Het proces is gericht op het benutten van elkaars deskundigheid en het verhogen van draagvlak voor te nemen beslissingen.
De nota IP besteed aandacht aan de benodigde competenties van de ambtenaar: 'de ambtenaar 3.0 maakt verbinding tussen buiten (maatschappij) en binnen (gemeentehuis) en maakt daarbij gebruik van een netwerk.
Ook wordt gesteld dat inwonerparticipatie dient aan te sluiten bij bestaande gemeenschapsstructuren, die in Dongen gekenmerkt worden door 'bevlogenheid', 'saamhorigheid' en 'het actief deelnemen aan sociale structuren'.
Afhankelijk van het proces en het doel wordt een vorm van participatie met bijbehorend gereedschap gekozen. De nota IP onderscheidt verschillende stappen van samenwerking van de overheid met de inwoner (1) informeren, (2) inventariseren, (3) waarderen en reageren (4) kiezen en stemmen en (5) co-creatie en co-funding. De rol van participanten bij de ontwikkeling van plannen en beleid zal tijdens de voorbereidende fase beperkt zijn, omdat de gemeente dit tot haar eigen verantwoordelijkheid acht. Het belang van zorgvuldige communicatie tijdens de interactieve fase (beleidsvorming en/of uitvoering) wordt juist benadrukt. Inwoners worden actief op de hoogte gehouden van ontwikkelingen en hun inbreng.

De nota Inwonerparticipatie 2013 (IP) voorziet de gemeente van een gereedschapskist, met daarin tal van instrumenten die daarbij ingezet kunnen worden:

(1) Logboek inwonerparticipatie. Gericht op het inzichtelijk maken van het aanbod (welke middelen zijn beschikbaar voor inwonerparticipatie) en het in kaart brengen van de praktijk (welke activiteiten, met welk doel en wat zijn de resultaten). Dit is een dynamisch document dat door diverse teamleiders up-to-date wordt gehouden. Het logboek is in te zien via www.dongen.nl
(2) Estafettestokje. Een koker die een vragenlijst bevat en van hand tot hand gaat. Aan de hand van een thema worden vragen gesteld.
(3) Platform Centrum. Een groep van bewoners en ondernemers uit het centrumgebied, die participeert bij de ontwikkeling van plannen en beleid gericht op maatschappelijke en ruimtelijke aangelegenheden in het centrum.
(4) Wijk- en dorpsraden. Wijkbewoners die participeren bij de ontwikkeling van plannen en beleid gericht op maatschappelijke en ruimtelijke aangelegenheden. Ook kunnen wijkraden zelf een verzoek tot participatie indienen (via brief aan de wethouder of via de gemeenteraad).
(5) Inwonerpanel Dongen. Digitaal panel van 650 inwoners, die jaarlijks drie tot zes keer een vragenlijst krijgen voorgelegd.
(6) Sportfederatie Dongen. Samenwerkingsplatform van Dongense sportverenigingen.
(7) Cultureel Platform. Samenwerkingsverband van verenigingen, die zich bezighouden met cultuur en/of het organiseren van culturele activiteiten.
(8) Toeristisch Platform. Overlegstructuur van ondernemers in de recreatie sector.
(9) Informatieavonden. Discussieavonden, inloopavonden, ronde tafelgesprekken, workshops in het traject van planvorming en uitvoering van beleid.

Ook zet de gemeente Dongen op het vlak van inwonerparticipatie actief in op het gebruik van social media. Zo wordt Twitter actief ingezet om mensen te betrekken en zijn er (2013) initiatieven genomen voor het inzetten van Facebook (Dongen Durft, jeugdgemeenteraad).

3.2 Goirle

Heeft de gemeente Goirle duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie in de openbare ruimte?

De gemeente Goirle heeft algemeen participatiebeleid opgesteld waarin burgerparticipatie wordt gedefinieerd als invloed van burgers op overheidsbeleid en doelen van participatiebeleid worden omschreven: (1) draagvlak voor beleid, (2) betrokkenheid bij de gemeente (3) meer kwaliteit van beleid en (4) verhogen van legitimiteit van bestuur.

Het doel van burgerparticipatie in de openbare ruimte is het vergroten van lokaal eigenaarschap. Participatie moet leiden tot meer betrokkenheid, meer eigen verantwoordelijkheid en meer waardering voor de eigen woonomgeving. De veronderstelling is dat deze doelen bereikt kunnen worden door bewoners meer te betrekken bij de inrichting en het beheer. De gemeente ziet voor zichzelf een faciliterende rol weggelegd.

Zijn deze doelen vertaald in participatie instrumenten?

De gemeente maakt onderscheid in het meedenken, meebeslissen en meedoen van bewoners. Deze hoofdvormen van participatie heeft de gemeente uitgewerkt in werkwijzen en projecten, zoals het adopteren van een groenvak, bankje of speelplaats. Deze vorm van participatie zit op het snijvlak van beleidsparticipatie en maatschappelijke initiatief. Burgers worden verantwoordelijk voor het beheer en kunnen op eigen initiatief actie ondernemen op het gebied van onderhoud (zelf doen).

Een burgerschouw en het ophalen van ervaringen uit de buurt is een vorm van beleidsparticipatie waarbij bewoners meedenken met de gemeente over hoe het beter kan. Deze vorm van participatie staat wel genoemd in het IBOR, maar is nooit geïmplementeerd.

De participatiechecklist is een (intern) instrument voor medewerkers van de gemeente om een inschatting te kunnen maken of een beleidsprobleem of project zicht leent voor participatie van burgers en welke vorm van participatie geschikt is. Deze checklist wordt in het team Realisatie en Beheer niet actief toegepast.

Participatiebeleid

De volgende documenten zijn meegenomen in de analyse:

- Groenstructuurplan Goirle (2014)
- Beleidsnota Integraal Beheer Openbare Ruimte (IBOR), (2011)
- Brochure “Participatie. Meedenken, meebeslissen en meedoen” Gemeente Goirle
- Participatienota “Samen denken, samen doen. Gemeente Goirle 2010 en evaluatie van deze nota in november 2015
- Verordening burgerinitiatief (2009)

In de participatienota ‘samen denken, samen doen’ uit 2010 doet de gemeente Goirle een eerste aanzet tot participatiebeleid. De participatienota omschrijft participatie als het invloed uitoefenen door burgers op overheidsbeleid. Het doel van burgerparticipatie is het vergroten van draagvlak voor het gemeentelijk beleid, het vergroten van betrokkenheid van inwoners bij de gemeente, meer kwaliteit van beleid door inbreng van kennis en ervaring van participanten en het verhogen van legitimiteit van bestuur.
De gemeente Goirle onderscheidt drie vormen van beleidsparticipatie, te weten: meedenken, meedoen en meebeslissen. Zij presenteert deze in een publieksbrochure, waarmee de gemeente de mogelijkheden tot participatie onder de aandacht brengt bij haar inwoners. In algemene zin worden de verschillende vormen van participatie in deze brochure toegelicht.

Bij meedenken worden drie momenten en (deels overlappende) vormen onderscheiden. Beginspraak (advies, ideeën van inwoners voordat de gemeente plannen uitwerkt of samen met inwoners een voorstel uitwerken), eindspraak (gemeente doet voorbereidend werk en vraagt bewoners om een reactie) en formele inspraak (participatie is dan bij wet geregeld). Bij al deze drie vormen denken burgers mee met de gemeente, maar beslissen ze niet zelf. Soms is het mogelijk ook mee te beslissen.
Meebeslissen gaat over burgerinitiatief, samenwerken of delegeren en bezwaar en beroep. Bij een burgerinitiatief kan een burger een onderwerp agenderen voor een raadsvergadering. Bij samenwerken of delegeren gaat het om samenwerkingsrelatie tussen de gemeente en organisaties of burgers. Soms op basis van gelijkwaardigheid (partijen beslissen samen over een plan), maar soms beslissen burgers binnen de spelregels van de gemeente (delegeren). Tot slot kunnen bewoners ook bezwaar maken of beroep aantekenen. Ook dat is een manier om besluitvorming (achteraf) te beïnvloeden.
Bij meedoen gaat het om ‘de handen uit de mouwen steken’. Bijvoorbeeld bewoners die een speelplaats in de buurt beheren of samen met de gemeente een wandelpad aanleggen. De gemeente stelt daarbij de kaders vast (bijvoorbeeld t.a.v het beschikbare budget of de regels die gelden).
De gemeente Goirle heeft een participatie checklist ‘samen denken, samen doen’ ontwikkeld. Door middel van deze lijst kan snel bepaald worden in welke mate een beleidsprobleem zich leent voor participatie en hoe eventuele participatie vormgegeven kan worden. Aan de hand van verschillende treden van de participatieladder worden rollen van de gemeente (bestuur) en participanten omschreven. Het is bedoeld als tool voor gemeentemedewerkers.

Beleid openbare ruimte – tactisch kader

De Beleidsnota Integraal Beheer Openbare Ruimte (2011) (IBOR) omschrijft de rol die de gemeente Goirle ziet voor burgers in de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. In deze nota constateert de gemeente dat zowel bij de gemeente als bij inwoners steeds meer behoefte is aan betrokkenheid van bewoners bij hun woonomgeving. Ook constateert de gemeente dat er op het gebied van burgerparticipatie bij de openbare ruimte al veel gebeurt. Bij grotere projecten zoals de herinrichting van buurten is burgerparticipatie een vast onderdeel. Het doel van burgerparticipatie in

de openbare ruimte is enerzijds dat inwoners zich betrokken voelen bij hun leefomgeving en verantwoordelijkheid nemen voor de veiligheid en uitstraling ervan en anderzijds dat bewoners meer waardering krijgen voor hun woonomgeving. De veronderstelling is dat deze doelen bereikt kunnen worden door bewoners meer te betrekken bij de inrichting en het beheer. De rol van de gemeente verschuift daarmee van initiërend naar faciliterend.

Beleid openbare ruimte – operationeel

In het IBOR staat tevens dat de gemeente Goirle inzet op communicatie en informatie om de burgerparticipatie in de openbare ruimte vorm te geven. Zij stelt voor een menukaart te gaan ontwikkelen voor participatie bij onderhoud van de openbare ruimte.
Het IBOR benoemt een aantal voorbeelden van initiatieven die de mogelijkheden van burgerparticipatie illustreren en betrokkenheid inspireren. Een aantal betreffen werkwijzen, anderen zijn projecten of incidentele acties.

- Het plaatsen van een kerstboom in de buurt voor sfeer en saamhorigheid.
- Het adopteren van een groenvak, een bankje met afvalbak of een speelplaats
- Het onderhoud van een rotonde door een bedrijf
- Hulp aan scholen en ouders voor veilig schoolverkeer
- Versiering van bomen in de winkelstraat met feestverlichting
- Kerstbomen inzamelen
- Bladkorf of zwerfvuil acties met scholen
- Buurtschouw (door een groep betrokken bewoners wordt regelmatig een buurtschouw gehouden om gebreken of ergernissen in de buurt op de sporen).

In november 2015 is een evaluatie van de participatienota uitgevoerd waarbij met name is gekeken naar de interne werkwijze; hoe betrekken we burgers bij beleidsvorming en uitvoering. De waardering van de burgers is nog geen onderwerp geweest van de evaluatie. Wel wordt elke 2 jaar deelgenomen aan “Waar staat je gemeente”.

3.3 Loon op Zand

Heeft de gemeente Loon op Zand duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie in de openbare ruimte?

De gemeente Loon op Zand stelt zichzelf ten doel om via een enthousiasmerende en faciliterende ondersteuning burgers en ondernemers over de streep te trekken om een bijdrage te leveren aan het onderhoud van de openbare ruimte en kiest voor een actieve rol van de gemeente in het enthousiasmeren en faciliteren van burgers.
Het participatiebeleid moet leiden tot meer betrokkenheid van burgers bij de eigen woonomgeving en tot hogere tevredenheid bij bewoners. Belangrijk is dat burgers zich door participatie medeverantwoordelijk gaan voelen.

Zijn deze doelen vertaald in participatie instrumenten?

De gemeente onderscheidt verschillende vormen van participatie (mee weten, mee beoordelen, meedenken, meebeslissen en meedoen) en verschillende werkwijzen om deze vormen van participatie in de praktijk te brengen. Het meedenken bij herinrichting van een straat of buurt, de groenomvormingen, het meldpunt woonomgeving en de burgerschouw zijn voorbeelden en vormen van beleidsparticipatie (meedenken). Adoptiegroen is een vorm van participatie die zich bevindt op het snijvlak van beleidsparticipatie en maatschappelijk initiatief (het zelf doen).

Zeer recent is gestart met het beleidsmatig samenbrengen en organisatorisch op elkaar afstemmen van het wijkgericht werken en het beleid ten aanzien van burgerparticipatie bij de inrichting en het beheer vande openbare ruimterespondent.

Beleid openbare ruimte - strategisch kader

In de structuurvisie Loon op Zand 2013 staat beschreven dat de gemeente zich ten doel stelt om ruimte te bieden aan initiatieven van bewoners, ondernemers en instanties voor zowel de inrichting en het beheer van de wijken en buurten. In het Integraal Beleidsplan voor de Openbare Ruimte (IBOR) is het participatiebeleid ten aanzien van inrichting en beheer van de openbare ruimte nader uitgewerkt tot een overkoepelende strategie

Met ingang van 2016 heeft de gemeente Loon op Zand gekozen voor gedifferentieerd beheer met een sober onderhoudsniveau. De gemeente Loon op Zand stelt zichzelf ten doel om via een enthousiasmerende en faciliterende ondersteuning burgers en ondernemers over de streep te trekken om een bijdrage te leveren aan het onderhoud van de openbare ruimte. Extra kwaliteit kan verkregen worden door participatie van burgers. Omdat uit ervaring blijkt dat burgers en ondernemers zich niet uit zichzelf een actieve rol aanmeten is gekozen voor een actieve rol van de gemeente in het enthousiasmeren en faciliteren. Daarvoor is aanvullend budget gereserveerd. Dit budget wordt ingezet op basis van de behoeften van bewoners om het beheer van de openbare ruimte samen met de gemeente op te pakken.

Beleid openbare ruimte – tactisch kader

Participeren in de openbare ruimte kan in vele vormen. In het IBOR onderscheidt de gemeente mee weten, mee beoordelen, meedenken, meebeslissen en meedoen. Deze participatievormen worden allen door de gemeente als waardevol omschreven. De gemeente heeft de verschillende vormen van participatie bewust niet als ladder weergegeven, omdat de ene vorm van participatie niet beter is dan een andere. De gemeente veronderstelt dat de betrokkenheid met alle vormen van participatie toeneemt en dat dit leidt tot hogere tevredenheid bij bewoners en ondernemers. Belangrijk is dat burgers zich door participatie medeverantwoordelijk gaan voelen.

Beleid openbare ruimte – operationeel

Het Beheerplan Groen vertaalt de overkoepelende strategie uit het IBOR naar toepasbaar beheer en onderhoud van het groen. Het doel om burgers meer te betrekken bij het beheer van hun leefomgeving is in het Beheerplan Groen is als volgt uitgewerkt.

De gemeente Loon op Zand zet in op verschillende vormen van participatie en brengt dat op verschillende manieren in de praktijk:

Mee weten (informeren)

- Communicatie (via o.a. informatiebijeenkomsten, gemeente website, plaatselijke krant, social media)

In zijn algemeenheid vindt de gemeente het belangrijk dat bij participatie geen valse verwachtingen worden gewekt en zet om dat te voorkomen in op goede wederzijdse communicatie, zoals informatiebijeenkomsten en informatie op de gemeentelijke website, via social media of in de plaatselijke krant.

Meedenken

- Meedenken bij herinrichtingen van straat of buurt
- Betrokkenheid via meldpunt woonomgeving
- Burgerschouw (wijkcoördinatoren en Buurtpreventieteams (BPT's) zijn initiator voor een burgerschouw. Bij een burgerschouw wisselen burgers en instanties ter plekke informatie uit over beleving en onderhoud van de buurt).

Meedenken/meedoen

- Groenomvormingen: burgers krijgen de mogelijkheid mee te denken en mogelijkheid hieraan eigen invulling te geven.

Meedoen / zelf doen

- Adoptiegroen. Het gaat daarbij om samenwerking en eigen kracht (zoveel mogelijk vanuit eigen ideeën van bewoners). Er wordt een overeenkomst gesloten waarin duidelijke afspraken gemaakt worden over samenwerking, ondersteuning door gemeente etc.
- Participatiemenukaart (in ontwikkeling): bewoners en ondernemers kunnen uiteenlopende acties voorstellen om de leefbaarheid te verbeteren en te helpen bij het onderhoud van de buurt. Om duidelijkheid te geven in de mogelijkheden biedt de menukaart mogelijke acties met bijbehorende aanpak en afspraken (spelregels). De kaarten zijn niet bindend bedoeld, maar dienen ter inspiratie.

Randvoorwaardelijk

- Schone buurt begint bij jezelf
- Sociale controle

Duidelijke kaders, waarbinnen burgers meer ruimte krijgen, geven houvast en helderheid over de mogelijkheden. De participatie menukaart is een instrument dat duidelijkheid moet scheppen. Het geeft aan hoeveel ruimte burgers krijgen, het geeft houvast en helderheid geeft over de mogelijkheden (bijbehorende aanpak, afspraken en spelregels) . De menukaart is nog in ontwikkeling.

Het Meerjaren Uitvoeringsplan 2015-2018 (MUP) en het Integraal Jaarprogramma Openbare Ruimte 2015 (IJOR) bieden bestuur, bewoners en ondernemers inzicht in de beheerprojecten en de planning daarvan. In het MUP en het IJOR staan per project beschreven welke vorm van burgerparticipatie de gemeente geschikt en noodzakelijk acht. Van de achttien projecten in het MUP 2015 is acht maal sprake van informeren, negen maal van samenspraak en eenmaal van een combinatie van informeren en samenspraak. In het MUP en IJOR 2016 gaat het om zeventien (deels nieuwe) projecten waarvan bij 10 wordt ingezet op samenspraak en bij zeven op informeren.

Participatiebeleid

De volgende documenten zijn meegenomen in de analyse:

- Structuurvisie Loon op Zand 2030 “De recreatieve kamer in het hart van Brabant” (2015) Deel A: Raamwerk en Visiedocument
- Structuurvisie Loon op Zand 2030 “De recreatieve kamer in het hart van Brabant” (2015) Deel B: Uitvoeringsparagraaf / Projectenplan
- Beheerplan Groen – Inclusief sloten, speelvoorzieningen en straatmeubilair. Loon op Zand 2014-2017
- Integraal beleidsplan openbare ruimte 2014-2023 “Samen buiten-gewoon tevreden” Loon op Zand (2014)
- Meerjaren Uitvoeringsplan 2015-2018. Integraal Jaarprogramma Openbare Ruimte 2015
- Meerjaren Uitvoeringsplan 2017-2020 Meerjaren Uitvoeringsplan 2017-2020
- Werkwijze burgerparticipatie Fysieke Leefomgeving Loon op Zand (2016)

De gemeente Loon op Zand heeft geen participatiebeleid vastgelegd. Wel is in 2007 gestart met wijkgericht werken om daarmee het integrale werken binnen de gemeente te bevorderen. Deze nieuwe manier van werken is in 2012 geëvalueerd, waarna in 2014 sociale wijkteams zijn opgericht. In deze teams zijn geen bewoners vertegenwoordigd. De teams bestaan uit professionals (gemeente, woningbouwcorporatie, politie, ContourdeTwern) en komen eens in de zes weken bij elkaar. De wijkcoördinator (onderdeel van het wijkteam) vormt een vast en laagdrempelig aanspreekpunt in de buurt. Sinds 2016 wordt met het project Samen Werken aan de Wijk getracht een vertaalslag te maken tussen het wijkgericht werken en de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. Er wordt gewerkt aan een organisatiestructuur waarin beide domeinen (sociaal en fysiek) samen komen met als doel de inwoners nog meer te betrekken bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte en de sociale cohesie te vergroten.

3.4 Dongen, Goirle en Loon op Zand

In deze paragraaf wordt de deelvraag beantwoord*: In hoeverre hebben de gemeenten duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie in de openbare ruimte en zijn deze doelen vertaald in participatie instrumenten?*

In hoeverre hebben de gemeenten duidelijke doelen gesteld voor burgerparticipatie in de openbare ruimte?

Dongen, Goirle en Loon op Zand hebben vrijwel dezelfde ambitie: burgers betrekken bij de openbare ruimte. Alle drie de gemeenten kennen een algemeen beleidskader ten aanzien van burgerparticipatie, waarbinnen verschillende vormen van participatie worden onderscheiden, die aansluiten bij de raderen van participatie.

Voor alle betrokkenen is burgerparticipatie een voortdurend leerproces. De opgave is steeds: zoeken naar de beste maatschappelijke oplossing. Burgerparticipatie loopt volgens hen vooral goed bij grote(re) projecten. De projectleiders/medewerkers van de afdeling realisatie en beheer vinden burgerparticipatie een logisch onderdeel van hun werk en van het beleidsproces. Burgerparticipatie is voor de afdeling realisatie en beheer van iedere gemeente een vanzelfsprekendheid geworden. De afdeling realisatie en beheer leert 'al werkende weg' de behoeften kennen van wijken, buurten en straten.

Er wordt gewerkt met een burgerpanel om beleving, waardering en gevoel van 'geluk' van de burgers beter te kunnen peilen. Geprobeerd wordt deze peiling van de beleving etc. zo veel mogelijk toe te spitsen op het niveau van wijk en buurt en nog het liefst op het niveau van de straat/plek. Er wordt getracht jongeren actief te betrekken door de voorbereiding van burgerparticipatie te verbreden naar kinderen en jongeren. Er wordt gewerkt aan een 'app' om de burgers in staat te stellen om alle mogelijke opmerkingen over de openbare ruimte aan de gemeente door te geven. Het doel van deze app is dat burgers het onderhoud/aannemer kunnen scoren en aan kunnen geven wat zij belangrijk vinden en wat niet.

In hoeverre zijn deze doelen vertaald in participatie instrumenten?

De gemeenten Loon op Zand en Goirle hebben de beleidskaders voor burgerparticipatie beleidsmatig vertaald naar het beleid voor inrichting en beheer van de openbare ruimte. De gemeente Dongen heeft het algemeen beleidskader voor inwonerparticipatie niet vertaald naar het beleid voor inrichting en beheer voor de openbare ruimte.

De ambtelijke organisaties van de gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand werkten al met burgerparticipatie bij de (her)inrichting en het beheer van de openbare ruimte, *voordat* de beleidskaders hiervoor door het bestuur waren vastgesteld. Burgerparticipatie heeft bij de drie gemeenten een langere praktijk (Dongen met wijk- en dorpsraden) dan wel een kortere praktijk (Loon op Zand). Burgerparticipatie wordt gezien als een voortdurend leerproces, door zowel de besturen als de ambtelijke organisaties.

De vaststelling van de beleidskaders heeft bij de gemeenten in wisselende mate geleid tot een verdere vertaling in participatie-instrumenten: in Goirle ontstond Beginspraak, in Loon op Zand wordt

geselecteerd op kansrijke projecten en in Dongen bleken – tijdens het onderzoek van de rekenkamercommissie in 2016 - de beleidskaders niet bekend bij de uitvoerende afdeling.

Hoofdstuk 4 Analyse van toepassing van participatie instrumenten

In dit hoofdstuk worden twee deelvragen beantwoord: *In hoeverre hebben de gemeenten aantoonbaar participatie instrumenten toegepast met betrekking tot de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?* en *in hoeverre zijn de burgers tevreden met de eigen rol en de wijze waarop de gemeenten omgaan met hun inbreng bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?*
De beantwoording van de deelvragen gebeurt eerst voor de gemeenten afzonderlijk en in paragraaf 4.4 voor Dongen, Goirle en Loon op Zand gezamenlijk.

4.1 Dongen

Heeft de gemeente aantoonbaar participatie instrumenten toegepast met betrekking tot de openbare ruimte?

De gemeente heeft aantoonbaar participatie toegepast bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. De wijze waarop de projecten in de door de gemeente aangeleverde lijst met participatieprojecten zijn onderverdeeld naar participatievorm komt niet overeen met de participatievormen uit de Nota Inwonerparticipatie. De wijze waarop de projecten zijn ingedeeld naar (1) informeren, (2) inspreken en consulteren, (3) coproduceren / samenwerken en (4) delegeren / zelfbestuur is wel accuraat, in die zin dat de participatievorm overeenkomt met het daadwerkelijk gevoerde proces. In de uitvoering wordt aangesloten op de participatiestructuur van dorps- en wijkraden.
Bij de rioleringsprojecten was de gemeente initiatiefnemer. Daarbij zijn participatie instrumenten als huis-aan-huis-brieven, reactieformulieren en inloop- en informatiebijeenkomsten toegepast.
Bij het Dunningsproject was de gemeente in eerste instantie initiatiefnemer (en organiseerde een rondleiding), maar werd het initiatief overgenomen door de actiegroep. Aanvankelijk was de verhouding moeizaam, maar deze werd gaandeweg beter en omgezet in een samenwerkingsgerichte relatie. Bij de meedoen-projecten zet de gemeente niet zozeer participatie instrumenten in, maar neemt zij wel een faciliterende houding aan, die tot uiting komt in de bereidheid om mee te denken met het initiatief, beschikbaar stellen van plantmateriaal en/of een uitvoeringsbudget.

Zijn burgers tevreden met de eigen rol en de wijze waarop de gemeente omgaat met hun inbreng bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?

In het algemeen zijn de geïnterviewde bewoners tevreden met hun rol en de bereikte resultaten. Ook de inzet van de gemeente wordt in het algemeen gewaardeerd. Echter, onze respondent van het project Natuurlijk Spelen Dommelstraat / Spuistraat maakte duidelijk hoe persoonsgebonden de goede contacten kunnen zijn. Over de toenmalige gemeentelijke contactpersoon is ze heel tevreden, maar sinds die is vetrokken verlopen de contacten met de gemeente uiterst moeizaam.
Bij de onderzochte projecten heeft participatie geleid tot een hogere belevingswaarde (meer kwaliteit) en veel draagvlak. Ook het gevoel van actief eigenaarschap en georganiseerde betrokkenheid (i.t.t. tot individuele betrokkenheid) nemen toe.

Lijst met participatieprojecten

De gemeente Dongen heeft een lijst aangeleverd van in totaal 17 projecten (waaronder vier rioleringsprojecten). Bij elk project is aangeven waar het om gaat, wie de initiatiefnemer is en welke vorm van participatie is toegepast. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen (1) informeren, (2) inspreken en consulteren, (3) coproduceren/ samenwerken en (4) delegeren/ zelfbestuur. Opvallend is dat dit onderscheid in participatievormen niet overeenkomt met de participatievormen en bijbehorende definities uit de Nota Inwonerparticipatie.

De gemeente Dongen werkt wijkgericht en kent een participatiestructuur van dorps- en wijkraden. Dorps- en wijkraden worden vooraf betrokken bij plannen en voorgenomen besluiten van de gemeente. Dat kan door informatie tijdig te delen of advies in te winnen van de dorps- en wijkraden. Wanneer we kijken naar de lijst met participatieprojecten dan valt op dat bij acht van de 17 projecten een dorps- en/of wijkraad een rol vervuld. Bovendien ligt bij acht van deze projecten het initiatief ook niet bij de gemeente. Bij al deze projecten gaat het om een vorm van samenwerken, delegeren of zelfbestuur.

Meedenken

Rioleringsprojecten Irenestraat en Marijkestraat

Elk jaar worden in Dongen meerdere rioleringsprojecten uitgevoerd. Tegelijkertijd worden ook de straat, openbare verlichting en eventuele groenvoorziening vernieuwd. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij de rioleringsprojecten aangeduid als ‘informeren’ en ‘inspreken’.

Proces

In de projectenlijst geeft de gemeente aan dat voor de start van de werkzaamheden via een huis-aan-huisbrief met reactieformulier aan de bewoners wordt gevraagd of ze wensen hebben voor de herinrichting. Deze worden zoveel mogelijk in de plannen meegenomen. Na het gereed komen van de tekeningen wordt een inloopavond voor de bewoners gehouden. Ook opmerkingen die daaruit voortvloeien worden meegenomen in de plannen.

Communicatie en contacten met de gemeente

‘Eerder al waren de huurwoningen in de straat gerenoveerd, nu kwam het straatbeeld, inclusief nieuwe verlichting en nieuwe bomen, aan de orde. Het was dus een totale opknapbeurt. Van meet af verliepen de contacten met de gemeente goed’.

De gemeente belegde een informatiebijeenkomst voor bewoners, waar een schets werd gepresenteerd, bewoners vragen konden stellen en anderszins inbreng konden leveren: ‘Welke bomen zouden jullie in de straat willen?’

Rol gemeente en rol participanten

Het initiatief lag bij de gemeente, die van meet af aan koos voor een open benadering. Als reactie daarop namen twee bewoners het initiatief om de meningen in de straat te inventariseren: ‘We gingen huis-aan-huis de deuren langs om te horen wat men wilde.

Als straat sta je immers sterker.'

Uiteindelijk werden de bewoners van vijf huizen echt actief – de rest volgde. De grondhouding was: 'Als we vragen hebben, zoeken we contact met de gemeente'. De vragen werden geïnventariseerd en op een rijtje gezet. 'Toen ging het balletje rollen'. Veel contacten verliepen per mail, de bijeenkomst met buurtbewoners werd goed bezocht.

Motivaties van de participanten

Voor de initiatiefnemers was het belangrijk dat de bewoners iets konden bereiken met hun ideeën. En dat is gelukt: 'Als je als bewoners kansen krijgt, moet je ze pakken.'

Resultaten

De belangrijkste resultaten zijn dat er meer betrokkenheid van bewoners en een groter draagvlak is ontstaan, meer medeverantwoordelijkheid en meer waardering voor de openbare ruimte. 'De hele straat is blij met het resultaat, we zijn er trots op.

'

Dunning bamboebos achter Crispijnhof

De gemeente omschrijft dit project als een groenbeheerproject, waarbij na het presenteren van de beheermaatregelen bewoners uit onvrede een bewonersgroep hebben geformeerd. In overleg met deze bewonersgroep en een toelichting ter plaatse is een voor iedereen acceptabel Dunningsplan ontstaan, aldus de gemeente. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als 'informeren' en 'inspreken'.

Proces

De gemeente maakte bekend dat er plannen waren om bomen te gaan kappen in het zogenoemde bamboebos. Dat was elders in Dongen al eerder op die manier gebeurd, 'een kaalslag met ingrijpende gevolgen voor vogels, insecten, kleine zoogdieren et cetera.' Vervolgens organiseerde de gemeente een rondleiding in het bos, 'toen werd ons pas duidelijk hoe desastreus de plannen waren'. Dat was aanleiding voor twee bewoners om bezwaar te maken tegen te plannen en een actiecomité op te zetten. Het actiecomité zette zijn argumenten voor een veel minder ingrijpende aanpak op papier. In hun visie zouden 27 bomen moeten worden behouden, dat is (op 1 boom na) gelukt. Ook zijn aanvullende maatregelen genomen, zoals de aanplant van onderbegroeiing en het plaatsen van nestkastjes.

Communicatie en contacten met de gemeente

In eerste instantie ging het initiatief uit van de gemeente, maar door de onrust die – vooral na de rondleiding – ontstond onder inwoners, verschoof het initiatief. Het actiecomité was een bewonersinitiatief, ontstaan uit onvrede. Later nodigde de gemeente het comité uit om mee te denken over acceptabele plannen.

Rol gemeente en rol participanten

De eerste, ingrijpende plannen waren opgesteld door de gemeente, die tevens het initiatief nam voor een rondleiding met toelichting. De bewoners die deelnamen aan de rondleiding

schrokken van de ingrijpende plannen en twee van hen namen het initiatief voor oprichting van een actiecomité.

De contacten tussen gemeente en comité/bewoners verliepen aanvankelijk moeizaam, later verbeterde de verhouding. Inmiddels zijn de contacten goed, en wordt de kartrekker door de betrokken gemeenteambtenaar geconsulteerd bij plannen rond groen en natuur.

Motivaties van de participanten

De kartrekker is zeer begaan met de natuur in zijn (ruime) omgeving.

Resultaten

Er zijn minder bomen gekapt en er zijn aanvullende maatregelen (zoals het planten van onderbegroeiing en de aanleg van nestkasten – beide uitgevoerd door buurtbewoners) genomen. 'Iedereen is blij met het resultaat: behoud van een stuk groen, dichtbij de dorpskern.' Toch worden, volgens onze respondent, plannen om bomen te kappen vaak nog te laat gemeld, waardoor het moeilijk is om tijdig bezwaar te maken. Dat zou beter moeten.

Meedoen / zelf doen

Speelvoorziening Elzenweide 's Gravenmoer

De gemeente heeft de dorpsraad en een aantal bewoners van de uitbreidingswijk in 's Gravenmoer benaderd voor de inrichting van een speelvoorziening. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als 'coproduceren' en 'samenwerken'.

Proces

Elzenweide is een uitbreidingswijkje van 's Gravenmoer (40 à 60 woningen). De dorpsraad liet de nieuwe wijkbewoners weten dat de gemeente middelen heeft voor aanleg en inrichting van een speelterreintje (€ 30.000,-) en dat men daar zelf het voortouw bij kan nemen. Daarop nam een van de bewoners het initiatief. Hij zocht contact met de gemeente (die een toelichting gaf op de randvoorwaarden), zocht enkele andere geïnteresseerde wijkbewoners en kwam samen met hen tot een initiatiefgroep van vier mensen. De groep hield een enquête in de buurt om te achterhalen welke ideeën er leefden en wat de doelgroep zou moeten zijn. Het is een terreintje geworden voor kinderen van 0 tot 10 jaar. Aanvankelijk hadden sommige buurtbewoners vrees voor de komst van hangjongeren, maar dat is niet gebeurd; voor de oudere jeugd zijn elders in het dorp andere voorzieningen. Er zijn afspraken gemaakt met de gemeente over toestellen, ondergrond en de gemeente heeft wat tips en links doorgegeven. De prijsonderhandelingen met de leverancier doet de gemeente. Toen de plannen wat concreter werden zijn er enkele bijeenkomsten met buurtbewoners belegd, de naam werd 'Aakpark', en het idee ontstond om een speeltoestel in de vorm van een schip te laten maken. Het ontwerp is gemaakt en voorgelegd aan de gemeente. Het voldeed aan alle eisen en de gemeente heeft de leverancier gekozen en ervoor gezorgd dat het speelterrein is aangelegd en ingericht. Het hele traject heeft een

klein half jaar geduurd.

Communicatie en contacten met de gemeente

De gemeente verleende alle medewerking, de contacten waren prettig. Ook gaf de gemeente tips, zoals: ‘Ga eens ergens kijken om ideeën op te doen.’

Rol gemeente en rol participanten

De gemeente heeft met de dorpsraad afspraken gemaakt over de aanleg van speelterreintjes in buurten en heeft daarvoor middelen gereserveerd. Het is de bedoeling dat bewoners zelf het initiatief voor het speelterrein nemen, de gemeente bewaakt de kwaliteit (van toestellen en ondergrond), kiest de leverancier, zorgt voor de aanleg en inrichting en geeft tips. De bewoners formeerden een initiatiefgroep, die via een enquête de wensen in de buurt inventariseerde , ideeën ontwikkelde en die voorlegde aan bewoners tijdens bijeenkomsten. De buurt en de gemeente verzorgden samen de feestelijke opening, de openingshandeling werd verricht door de wethouder.

Motivaties van de participanten

De bewoners hebben zich ingezet voor de speelvoorziening in hun buurt omdat ze invloed wilden hebben op hun woonomgeving en omdat de onderlinge binding in een buurt belangrijk is. Elzenweide is een nieuwe buurt, waar veel bewoners elkaar aanvankelijk niet kenden.

Resultaten

Volgens een artikel in BN De Stem valt de speeltuin ‘erg in de smaak bij de jeugd van het dorp. Dat mag worden afgeleid uit het enthousiasme waarmee vele tientallen kinderen woensdag bezit namen van de nieuwe voorziening.’ (bericht van 17 september 2014). Volgens de initiatiefnemers hebben hun inspanningen geleid tot meer betrokkenheid en groter draagvlak, meer medeverantwoordelijkheid, meer waardering voor de openbare ruimte en burgers zijn ook op andere gebieden actiever geworden(zo is een van de bewoners lid geworden van de dorpsraad.

Natuurlijk Spelen Dommelstraat / Spuistraat

De gemeente omschrijft dit project als het ontwerpen en inrichten van twee speelveldjes volgens het uitgangspunt voor ‘natuurlijk spelen’. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als ‘delegeren’.

Proces

De aanleiding voor het initiatief was de nieuwbouw die aan het einde van de straat zou komen. De tekeningen voor de bouw waren klaar en er was een speellocatie aangewezen. Onze respondent heeft toen zelf het initiatief genomen en is naar de gemeente gegaan met vraag of inspraak mogelijk was bij de inrichting van deze plek (en hoe)? Er bleek heel veel mogelijk te zijn. Vervolgens nam ze contact op met de wijkraad en er is een werkgroep van bewoners uit de straat geformeerd. ‘Ongeveer acht moeders voor het overleg en acht

vaders voor het werk dat uitgevoerd moest worden.' De werkgroep maakte een plan en betrok de rest van de buurt daarbij door middel van een vragenlijst. Ook de kinderen uit de buurt is gevraagd wat voor speelplek ze graag wilden. De werkgroep organiseerde ook een goed bezochte informatieavond.

Communicatie en contacten met de gemeente

Bij het maken van het plan had de werkgroep regelmatig contact met de gemeente (vaste contactambtenaar). De gemeente heeft (veiligheids)eisen aangegeven en randvoorwaarden gesteld. Het duurde wel even voordat duidelijk werd wat wel en niet kon. Soms moest de gemeente het zelf ook nog uitzoeken (qua regelgeving). 'Wij waren het eerste grote burgerproject…' De contacten met de vaste contactambtenaar waren goed: 'Die was gemakkelijk te benaderen en de communicatie was goed. Nu is dat anders geworden. Onze vaste contactpersoon bij de gemeente is vertrokken en sindsdien is er geen contact meer en weet ik eigenlijk ook niet bij wie ik moet zijn. Qua communicatie ligt de boel op zijn gat en gebeuren er veel dingen buiten ons om. Ik heb hierover via de wijkraad contact opgenomen met de gemeente maar heb daar niets op vernomen. Dat is nu twee maanden geleden'. 'Er waren wat klachten over het voetbalveldje van direct omwonenden en nu heeft de gemeente zonder dat met ons af te stemmen een vijf meter hoog hek geplaatst. Ook kregen we via de wijkraad te horen dat we de tipi van wilgentenen weer weg moeten halen (die hebben we recent met heel veel mensen gebouwd). De tipi is beschadigd door hangjongeren. Ik zou graag meer afstemming hebben over het beheer en het vervolg.'

Rol gemeente en rol participanten

De gemeente volgde de totstandkoming van het ontwerp en heeft het met name gecontroleerd op veiligheidseisen. In een later stadium - in de uitvoeringsfase - heeft de gemeente ook materialen geleverd (bijvoorbeeld de ondergrond / valmateriaal). Ook heeft de gemeente voor vervoer van materialen gezorgd. De werkgroep heeft samen met bewoners een ontwerpbureau geselecteerd, het ontwerp laten maken en samen met de buurt de aanleg verzorgd. De werkgroep heeft een contract/overeenkomst met de gemeente waarin ze zich verplicht klein onderhoud zich te nemen (zwerfafval opruimen en vallend blad in de herfst weghalen). De gemeente doet zelf de keuringen (veiligheid) groter onderhoud. Onze respondent was de kartrekker van het initiatief. Zij zorgde voor de contacten tussen de werkgroep, de wijkraad en de contactpersoon van de gemeente gedurende het hele project.

Motivaties van de participanten

De belangrijkste reden voor onze respondent was de wens om een natuurlijke speelplek te creëren, met veel groen en natuurlijke materialen.

Resultaten

De werkgroep heeft heel veel mensen betrokken en een prachtige natuurlijke speelplek gerealiseerd. Ze heeft zelf contact gezocht met een aannemer, die gespecialiseerd was in Natuurlijke Speelplekken. Die wist veel van natuurlijke speelplekken en heeft geholpen bij

het ontwerp.
Die aannemer kende iemand die verstand had van fondsenwerving. Die persoon heeft geholpen bij het aanvragen van middelen uit onder andere het Oranjefonds en Jantje Beton (hij kreeg een percentage van de opbrengst). Dat was nodig, want het budget van de gemeente (€ 15.000,-)was niet toereikend. 'We hebben zelf € 30.000,- additioneel uitvoeringsbudget geworven. Dat hadden we zonder een professionele fondsenwerver nooit voor elkaar gekregen.' Het heeft me bakken met energie gekost, maar ik ben erg trots op het resultaat en alles wat we voor elkaar hebben gekregen.'

4.2 De gemeente Goirle

Heeft de gemeente aantoonbaar participatie instrumenten toegepast met betrekking tot de openbare ruimte?

De gemeente heeft aantoonbaar participatie toegepast bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. Er zijn verschillende participatievormen toegepast. De wijze waarop de projecten in de door de gemeente aangeleverde lijst zijn onderverdeeld naar participatievorm komt op hoofdlijnen overeen met participatievormen in de publieksbrochure over burgerparticipatie. Dit onderscheid wijkt af van de participatievormen uit de participatie checklist, die de gemeente heeft opgesteld voor intern gebruik. Deze checklist wordt in het team Realisatie en Beheer niet actief toegepast.

Bij herinrichtingsprojecten wordt burgerparticipatie systematisch toegepast. Bij deze projecten - waarbij de gemeente initiatiefnemer is- zet de gemeente uiteenlopende participatie instrumenten in, zoals bewonersbijeenkomsten, enquêteformulieren, huisbezoeken et cetera.

Bij de projecten waar het initiatief primair bij de inwoners ligt, zet de gemeente niet zozeer zelf participatie instrumenten in, maar wordt wel een faciliterende houding aangenomen, die tot uiting komt in de bereidheid om mee te denken met het initiatief, beschikbaar stellen van plantmateriaal en/of een (start)subsidie.

Zijn burgers tevreden met de eigen rol en de wijze waarop de gemeente omgaat met hun inbreng bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?

Bij alle vier de onderzochte projecten zijn de betrokken burgers zeer tevreden over hun eigen rol en het bereikte resultaat. Ook de inzet van de gemeente wordt in het algemeen gewaardeerd.

Zowel meedenken als meedoen/ zelf doen leidden tot een hogere belevingswaarde (meer kwaliteit) en meer draagvlak. Wanneer we kijken naar het gevoel van actief eigenaarschap en georganiseerde betrokkenheid (in tegenstelling tot individuele betrokkenheid) dan komen deze vooral voort uit de eigen initiatieven (meedoen en zelf doen).

Motivaties lijken te verschillen tussen ‘meedenken’ op initiatief van de gemeente en ‘meedoen / zelf doen’ waarbij het initiatief meer bij de burger ligt. Bij ‘meedenken’ wordt meer vanuit eigen belang geparticipeerd (soms ook plichtsbesef). Bij ‘meedoen/ zelf doen’ zien we een koppeling tussen eigen belang en het collectieve belang, ofwel het creëren van maatschappelijke meerwaarde.

Lijst met participatieprojecten

De gemeente Goirle heeft een lijst aangeleverd van in totaal 76 projecten. Bij elk project is aangegeven waar het om gaat, wie de initiatiefnemer is en om welke vorm van participatie het gaat. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen (1) informeren, (2) meedenken, (3) meedoen en (4) zelf doen. Wanneer we de projecten weglaten die nog niet zijn gestart, waarbij geen participatie heeft plaatsgevonden en/of projecten die geen betrekking hebben op inrichting en beheer, houden we 41 projecten over. Deze projecten zijn onderverdeeld in de categorieën (1) informeren, (2) meedenken en (3) meedoen / zelf doen.

Opvallend is dat het onderscheid in participatievorm in de door de gemeente aangeleverde lijst met projecten niet overeenkomt met de participatietreden uit de participatiechecklist, die de gemeente heeft opgesteld voor intern gebruik. Het onderscheid in participatievorm in de door de gemeente aangeleverde lijst sluit wel qua terminologie en op hoofdlijnen (maar niet één op één) aan bij het onderscheid in participatievormen uit de publieksbrochure (meedenken, meebeslissen en meedoen). Het IBOR benoemt een aantal voorbeelden van initiatieven die de mogelijkheden van burgerparticipatie illustreren en betrokkenheid inspireren. Een aantal betreffen werkwijzen, anderen zijn projecten of incidentele acties. Projecten gericht op groenadoptie en de buurtschouw worden benoemd in het IBOR. De buurtschouw komt niet voor in de lijst en blijkt ook nooit te zijn geïmplementeerd. Adoptieprojecten zien we wel terug in de lijst, die worden regelmatig toegepast.

Meedenken

Herinrichting Peppelgaard/Beukengaard

Het betreft herinrichting van twee straten (Peppelgaard en Beukengaard), waarbij de participatievorm door de gemeente is aangeduid als 'meedenken' en meer specifiek 'beginspraak' (burger ontwerpt mee). De herinrichting betreft de straat, groen, parkeren, riolering en openbare verlichting).

Proces

De gemeente heeft het project geïnitieerd omdat de wegen gedateerd waren en herinrichting noodzakelijk werd geacht. Er zijn twee bewonersavonden georganiseerd op initiatief van de gemeente. Tijdens de eerste bewonersavond werden tekeningen toegelicht en vragen beantwoord. Ook zijn enquêteformulieren uitgereikt, waarop iedereen kon aangeven wat hun knelpunten, klachten, wensen en ontwerpsuggesties waren. De gemeente heeft vervolgens een definitief ontwerp opgesteld en dat tijdens de tweede bewonersavond gepresenteerd.

Communicatie en contacten met de gemeente

Het was druk tijdens de eerste bewonersavond. Zowel de ambtenaar als de wethouder waren aanwezig. Er werden veel vragen gesteld; zowel vragen die gericht waren op borging van het directe eigen belang (bomen voor het eigen huis, parkeerplaatsen) en voor een deel waren het algemenere vragen. Veel bewoners (meer dan 50) hebben gereageerd door een enquêteformulier in te vullen en te retourneren. De reacties zijn zeer gedetailleerd en getuigen van kennis van huidige situatie en gang van zaken met betrekking tot het parkeren. Onze respondenten hebben zelf een enquêteformulier ingevuld en zijn tevreden over de wijze waarop de gemeente invulling heeft gegeven aan hun wensen. Niet alle wensen zijn overgenomen maar 'naar veel dingen is geluisterd' en 'als dingen niet konden of als de gemeente andere keuzes maakte, werd dat goed beargumenteerd'.

Rol gemeente en rol participanten

De gemeente was in dit traject initiatiefnemer en trekker en had in die zin de regie. De rol van de burgers beperkte zich tot het invullen van een enquête en het bijwonen van de

bewonersavonden. Een van beide respondenten is tevens voorzitter van VVN afdeling Goirle. In Goirle beoordeelt VVN elk herinrichtingsproject op verkeerstechnische aspecten. Gedurende het traject in zijn eigen straat trad hij steeds meer op als woordvoerder namens buurtbewoners, zowel voor individuele als collectieve problemen.

Motivaties van de participanten

Beide respondenten hebben actief gereageerd, maar wel vanuit verschillende achterliggende motieven. Waar de één vooral gereageerd heeft omdat er klachten waren, voelt de ander 'een zekere plicht' om zijn stem te laten horen wanneer daartoe de mogelijkheid gegeven wordt.

Resultaten

De respondenten geven aan dat 'iedereen' blij is met het resultaat en dat het proces de kwaliteit van het ontwerp ten goede is gekomen. Het gevoel van betrokkenheid en draagvlak is gegroeid.

Herinrichting Van Haestrechtstraat (midden)

Het betreft een herinrichting van een straat, waarbij de participatievorm door de gemeente is aangeduid als 'meedenken' en meer specifiek 'vergaande inspraak'. De herinrichting betreft de bestrating, de aanleg van fietsstroken, parkeren, groen, riolering en openbare verlichting.

Proces

Het project herinrichting van Haestrechtstraat is door de gemeente geïnitieerd. Er is een bewonersavond georganiseerd op initiatief van de gemeente. Tijdens de eerste bewonersavond is een toelichting gegeven op de werkzaamheden, het schetsontwerp en de planning. Er is een oproep gedaan om vragen, opmerkingen en reacties kenbaar te maken. Dat kan telefonisch, per mail of post of door een individuele afspraak in te plannen (huisbezoek). De gemeente heeft vervolgens een schetsontwerp opgesteld en dat tijdens een tweede bewonersavond gepresenteerd.

Communicatie en contacten met de gemeente

De belangstelling was groot en het was druk tijdens de eerste bewonersavond (december 2015). Er waren vier ambtenaren aanwezig en de plannen ('een kleurrijke tekening') zijn toegelicht. De gemeente bood aan om – bij mensen die dat wilden – thuis te komen kijken (huisbezoek). 'Daar hebben we gebruik van gemaakt: nog dezelfde week kwam er iemand van de gemeente langs.' Er zijn foto's gemaakt. De plannen zijn aangepast: 'In het definitieve ontwerp is de boom voor ons huis weggehaald.'

Rol gemeente en rol participanten

De gemeente was in dit traject initiatiefnemer en trekker. De rol van de burgers beperkte zich tot het bijwonen van de bewonersavonden en leveren van inbreng (reactief). De houding van de gemeente werd als 'open' ervaren. Volgens onze respondent is goed geluisterd naar de wensen van de bewoners. 'Ik ben tevreden met de wijze waarop het

groenplan tot stand is gekomen.'

Motivaties van de participanten

De respondent heeft actief gereageerd om daarmee het 'eigen belang' te kunnen borgen. Het was een 'individuele aangelegenheid'. Vanuit deze ervaring is onze respondent gemotiveerd om ook mee te denken over de verlichting in de straat.

Resultaten

De respondent is van mening dat het proces ten goede is gekomen aan de kwaliteit van het ontwerp. Er wordt over gesproken in de straat en het gevoel van betrokkenheid en draagvlak is gegroeid.

Meedoen

Groenadoptie openbaar groen De Speelman (Riel)

Het betreft een groenadoptie project, waarbij de participatievorm door de gemeente is aangeduid als 'meedoen / zelf doen'. Bij groenadoptie projecten nemen burgers zelf het initiatief om een stuk openbaar groen in beheer te nemen. De gemeente pakt alles op wat aangemeld wordt maar zal niet actief uitnodigen en stimuleren. 'We faciliteren zodra inwoners zelf wat willen.'

Proces

De Speelman is een kleine straat in Riel (6 woningen), die grenst aan het parkeerterrein van De Boerenschuur (grote supermarkt). Midden in de straat ligt een groenstrook. Drie jaar geleden werd tijdens de vakantie de coniferenhaag die straat scheidt van het parkeerterrein van de supermarkt door de eigenaar van De Boerenschuur verwijderd. De bewoners zijn daarover niet geïnformeerd. Met als resultaat 'een afschuwelijk uitzicht en waardevermindering van de woningen'. Eerder al had de gemeente wat lager struikgewas in de straat verwijderd en vervangen door een grasveld, dat daardoor vooral gebruikt werd als hondenuitlaatplaats.

Dit alles was voor onze respondent aanleiding om contact op te nemen met de gemeente met de vraag of er een heg teruggeplaatst kan worden en het gras vervangen kan worden door planten. De gemeente stemde hiermee in, onder de voorwaarde dat de bewoners het groen (met uitzondering van de bomen) zelf zouden gaan onderhouden.

Inmiddels is er een heg teruggeplaatst en de beplanting is aangelegd. De bewoners mochten zelf de planten kiezen. Door deel te nemen aan het gemeentelijke project "Samen Buurten[1]" is extra geld geworven, dat gebruikt is 'om het geheel nog wat meer op te leuken'.

[1] De gemeente is het project 'Samen Buurten' in 2014 gestart met als doel bestaande contacten in de buurt op peil te houden en nieuwe contacten tussen mensen zo veel mogelijk te stimuleren. Initiatieven van bewoners kunnen onder bepaalde voorwaarden subsidie krijgen (tot € 250,00). Activiteiten moeten gericht zijn op het vergroten van de saamhorigheid in de straat of buurt. Aanvragen moeten door minimaal 3 buurtbewoners worden ondertekend en de activiteit moet samen met buurtbewoners worden uitgevoerd.

Communicatie en contacten met de gemeente

De communicatie met de gemeente is goed verlopen. ‘Men is de situatie ook ter plekke komen bekijken. De gemeente verleende alle medewerking en de afspraken werden steeds nagekomen’. Er is een overeenkomst gesloten tussen de bewoners van de straat en de gemeente waarin afspraken zijn vastgelegd over het onderhoud van het groen. In de overeenkomst is een vaste contactpersoon van de gemeente vermeld, die in principe één keer per jaar contact opneemt met de bewoners. De inhoud van de adoptieovereenkomst is maatwerk en per adoptieproject verschillend. De gemeente legt het liefst ‘zo min mogelijk’ vast. Het gaat er uiteindelijk om dat er een ‘net onderhoudsbeeld’ ontstaat.

Rol gemeente en rol participanten

De bewoners zijn in dit traject initiatiefnemer en trekker. Het initiatief is ontstaan vanuit één bewoonster, maar uiteindelijk is de hele straat betrokken en actief geworden: ‘Iedereen in de straat was van mening dat er wat moest gebeuren’. ‘Dat hebben we actief opgepakt.’ De inwoners zijn nu zelf verantwoordelijk voor het onderhoud van het groen. De gemeente heeft gefaciliteerd (leveren van het beplantingsmateriaal). De gemeente is ook verantwoordelijk voor het ophalen van het verzamelde blad en groenafval, maar ‘dat gebeurde pas na diverse en herhaaldelijke telefoontjes’.

Motivaties van de participanten

Het initiatief is ontstaan uit onvrede over de bestaande situatie en de behoefte om daar iets aan te doen.

Resultaten

Volgens onze respondent zijn de bewoners van mening dat de beeldkwaliteit van de straat verbeterd is. De betrokkenheid en het draagvlak zijn groot en de eigen verantwoordelijkheid is toegenomen. Dat komt tot uiting in het gezamenlijk onderhouden van het groen.

Stadstuin Tilburgseweg / Kalverstraat

Het project betreft de aanleg en het beheer van een stadstuin op een stuk braakliggende grond, dat eigendom is van een woningcorporatie. De participatievorm is door de gemeente aangeduid als ‘zelf doen’. Het initiatief ligt bij de burgers en de gemeente faciliteert.

Proces

Middenin Goirle ligt een stuk grond dat al jaren braak ligt en eigendom is van een woningstichting: ‘Het is in de slechte tijd te koop gezet en bleek onverkoopbaar te zijn.’ In 2012, toen onze respondent nog gemeenteraadslid was (ze is ook wethouder geweest, dus kent zowel ambtelijk als bestuurlijk de weg), vroeg ze tijdens de algemene beschouwingen aandacht voor deze situatie. Ze reageerde daarmee op signalen van inwoners, die vonden dat het er niet uitzag. Zo ontstond het idee om het terrein tijdelijk te gaan bestemmen. Dat idee is omarmd door een groepje bewoners, die aan de slag zijn gegaan. Ze hebben

contact gezocht met het B-team Goirle/Riel (Biodiversiteitsteam, bestaande uit vrijwilligers die zich inzetten voor natuur), waarna het een gezamenlijk initiatief is geworden van dat team, een groep enthousiaste bewoners en de gemeentelijke centrummanager.
Er moesten wel wat hobbels worden genomen, want 'de eigenaar bleek in eerste instantie nogal kopschuw'. Zo zou een tijdelijke bestemming als stadstuin niet kunnen vanwege kabels en leidingen in de grond en zou een schone grondverklaring nodig zijn. Ook de wens om in de tuin een werkkast te plaatsen, bleek op vergunningsproblemen te stuiten. De gemeente dacht daarin creatief mee: 'De werkkast noemen we nu straatmeubilair, dan is geen vergunning nodig en heb je bovendien zitgelegenheid gecreëerd.' Arcadis heeft de initiatiefnemers ondersteund bij het opstellen van de begroting en het maken van de inrichting schets met bijbehorend beplantingsplan. Dat was mogelijk, omdat de gemeente een startsubsidie beschikbaar stelde van € 5.000,-. Het B-team begeleidde de uitvoeringswerkzaamheden, waarbij de inzet van vrijwilligers essentieel was. De werkzaamheden bestonden uit het beplantingsgereed maken van de tuin (met de inzet van schapen zijn het overtollige gras en kruiden verwijderd), het omspitten van die delen waar geen machine kon komen en het bewerken van de grond. Vervolgens het inplanten van plantmateriaal. Wat begon als een werkgroep van enthousiaste bewoners is later omgedoopt in Stichting De Tuin. De woningcorporatie heeft een gebruiksovereenkomst gesloten met de gemeente en de gemeente een gebruiksovereenkomst met Stichting De Tuin. De werkgroep (nu het bestuur) bestaat uit 5 personen. Daar omheen zijn 15-20 vrijwilligers actief. In de praktijk is het toch maar een klein clubje, terwijl onderhoud continu nodig is. Dat is wel een punt van zorg. Daarom worden er ook speciale activiteiten opgezet die ten goede komen aan het onderhoud, zoals de inschakeling van studenten die vrijwilligerswerk doen.

Communicatie en contacten met de gemeente

De communicatie met de gemeente is goed verlopen. 'Ze hebben zowel ambtelijk als bestuurlijk aardig meegewerkt.' Er is ambtelijke capaciteit vrijgemaakt voor de benodigde ondersteuning.

Rol gemeente en rol participanten

De bewoners zijn in dit traject initiatiefnemer en trekker, maar de gemeente heeft het initiatief zeer actief (met mensen en middelen) ondersteund. De bewoners hebben zelf het ontwerp gemaakt (met ondersteuning van Arcadis) en het plan uitgevoerd (met ondersteuning van de gemeente). Stichting De Tuin is nu zelf verantwoordelijk voor het onderhoud van het groen en de benodigde continuïteit. Het werven en activeren van (extra) vrijwilligers is een verantwoordelijkheid van de stichting zelf.

Motivaties van de participanten

Onze respondent reageerde vanuit haar rol als raadslid op geluiden van onvrede onder bewoners in het centrum. Ze was en is van mening dat de politiek die signalen serieus moet nemen en actief moet oppakken. De werkgroep van bewoners was met name gemotiveerd om 'gezamenlijk iets moois neer te zetten'.

Resultaten

De dorpstuin is er nu en daarmee is de kwaliteit en de waardering van het centrum ter plaatse flink toegenomen. Het draagvlak is groot. De verantwoordelijk voor het beheer ligt bij burgers, maar die wordt gedragen door een beperkt aantal actieve mensen. In die zin is de medeverantwoordelijkheid betrekkelijk. De tuin een ontmoetingsplek geworden voor mensen die eenzaam of alleen zijn.

4.3 Loon op Zand

Heeft de gemeente aantoonbaar participatie instrumenten toegepast met betrekking tot de openbare ruimte?

De gemeente heeft aantoonbaar participatie toegepast bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte. De wijze waarop de projecten in de door de gemeente aangeleverde lijst met participatieprojecten zijn onderverdeeld naar participatievorm is weinig onderscheidend: bij drie van de vier onderzochte projecten wordt de vorm van participatie aangeduid als 'inspraak', 'meedenken', 'mee ontwerpen' en 'meedoen' (dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud). Deze wijze van omschrijven suggereert dat het om gemeentelijk initiatieven gaat. Bij twee van de onderzochte projecten (Willem de Zwijgerlaan en Hoge Steenweg) ligt het initiatief tot herinrichting inderdaad bij de gemeente, maar de twee van de andere projecten zijn een direct gevolg van een eigen initiatief van bewoners.

In alle vier besproken herinrichtingsprojecten hebben bewoners een belangrijke rol gespeeld. Zowel in de Willem de Zwijgerlaan als in de van Grevenbroeckstraat en de van Rijckevorselstraat waren de bewoners initiatiefnemer, zeker als het gaat om het vormgeven van het participatieproces. Bij de Hoge Steenweg was de gemeente weliswaar initiatiefnemer bij de vormgeving en insteek van het participatieproces, maar werd dat uiteindelijk overgenomen door verontruste bewoners.

De gemeente neemt bij initiatieven van inwoners zelf in meer of mindere mate een faciliterende houding aan. Projecten waarbij het initiatief vanuit de bewoners kwam kunnen soms wel (van Grevenbroeckstraat) en soms niet (van Rijckevorselstraat) op uitvoeringsbudget rekenen. Ook wanneer de gemeente geen budget beschikbaar heeft wordt initiatiefnemers geadviseerd (ambtelijk) om het initiatief breder te trekken en draagvlak te zoeken bij medebewoners in straat of buurt. Dat betekent overigens niet dat ook automatisch een faciliterende houding wordt aangenomen jegens het initiatief. De houding van de gemeente bij het initiatief in de van Grevenbroeckstraat is lange tijd zeer afhoudend geweest en is dat eigenlijk nog steeds getuige de beperkte communicatie richting de initiatiefnemers. Bij de van Grevenbroeckstraat is de gemeente niet responsief. Ook bij de Willem de Zwijgerlaan en de Hoge Steenweg was de gemeente aanvankelijk niet responsief.

Zijn burgers tevreden zijn met de eigen rol en de wijze waarop de gemeente omgaat met hun inbreng bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?

In alle gevallen zijn de bewoners tevreden over hun eigen rol. Vanaf het moment dat een responsieve en samenwerkingsgerichte houding wordt aangenomen zijn inwoners ook tevreden over de inzet van de gemeente. Al lijkt die tevredenheid in de beheerfase af te nemen. De van Grevenbroeckstraat vormt een uitzondering. Er is nog steeds niets uitgevoerd en de initiatiefnemers zijn niet tevreden met de bereikte resultaten.
Bij de onderzochte projecten, die zijn uitgevoerd, heeft participatie geleid tot een hogere belevingswaarde (meer kwaliteit) en veel draagvlak. Ook het gevoel van actief eigenaarschap en georganiseerde betrokkenheid (i.t.t. tot individuele betrokkenheid) nemen toe. Bij de van Grevenbroeckstraat is weliswaar sprake van een toename in draagvlak en georganiseerde betrokkenheid maar niet van een hogere belevingswaarde. Dit omdat het project niet is uitgevoerd. Bij alle onderzochte projecten is de motivatie tot initiatief ontstaan vanuit een gevoel van onvrede over de bestaande situatie of over de gang van zaken (het herinrichtingsproces).

Lijst met participatieprojecten

De gemeente Loon op Zand heeft een beperkte lijst aangeleverd met acht projecten waarbij een vorm van participatie is toegepast (zowel uitgevoerde projecten als projecten in uitvoering). De betrokken ambtenaar heeft aangegeven dat de selectie van de projecten deels aselect heeft plaatsgevonden en deels op basis van de 'positieve energie' die de projecten teweeg hebben gebracht. Dit argument heeft een rol gespeeld bij drie van de acht projecten: Antoniusstraat, Willem de Zwijgerlaan en Hoge Steenweg. Als gevolg van de voorselectie door de gemeente valt een bias in het beeld dat uit de casuïstiek naar voren komt niet uit te sluiten. Om dit te compenseren hebben de onderzoekers van het PON twee projecten geselecteerd, die door de ambtenaren zijn aangedragen vanwege de eerder genoemde 'positieve energie' en twee andere projecten.
Voor een totaaloverzicht van projecten in de openbare ruimte verwijst de gemeente naar het Meerjaren Uitvoeringsplan 2015-2018 (MUP) en het Integraal Jaarprogramma Openbare Ruimte 2015 (IJOR).
Bij elk project in de door de gemeente aangeleverde lijst is aangegeven waar het om gaat en wat de rol van de participanten en participatievorm is. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen (1) inspraak en meedenken of (2) meedoen en zelf doen. Dit onderscheid sluit niet één op één aan bij het onderscheid in participatievormen zoals die in het Integraal Jaarprogramma Openbare Ruimte (IBOR) onderscheiden worden en ook niet bij het onderscheid in informeren en samenspraak dat in het MUP/IJOR gehanteerd wordt. Hoe deze verschillende termen zich tot elkaar verhouden wordt niet geëxpliciteerd.
Het IBOR omschrijft naast participatievormen een aantal werkwijzen en/of projecten: participatie bij herinrichtingsprojecten, groenadoptie en de buurtschouw. De lijst met projecten, die de gemeente heeft aangedragen, omvat zowel een adoptieproject, een buurtschouw als verschillende herinrichtingsprojecten. Volgens een medewerker van de afdeling Infra zijn inmiddels 25 tot 30 adoptieovereenkomsten afgesloten met bewoners. Daarnaast was deze ambtenaar bekend met nog eens 10 tot 15 situaties waarbij bewoners zelf openbaar groen onderhouden zonder dat daar een overeenkomst aan ten grondslag ligt.

Meedenken

Herinrichting Willem de Zwijgerlaan

De gemeente omschrijft dit project als een herinrichtingsproject gericht op het vervangen van (zieke) kastanjebomen door een nieuwe bomenstructuur in de groenstrook in het midden. In de door de gemeente aangeleverde lijst wordt de participatievorm aangeduid als 'inspraak', meedenken' en meer specifiek 'mee ontwerpen'.

Proces

De Willem de Zwijgerlaan was een mooie laan met een veertigtal kastanjebomen. De kastanjeziekte tastte steeds meer bomen aan wat de gemeente ertoe bracht om bomen te rooien. 'Op een gegeven moment had de gemeente er al tien omgezaagd'. Onze respondent, die op velerlei terreinen actief is in de buurt, vond de situatie niet langer houdbaar en besprak dit met enkele buurtbewoners: 'Met z'n vijven staken we de koppen bij elkaar en besloten we het gesprek met de gemeente aan te gaan.'

In het beginstadium kreeg onze respondent veel steun van een medewerkster van ContourdeTwern (wijkcoördinator voor de gemeente). Zij heeft contact opgenomen met de gemeentelijke afdeling die verantwoordelijk is voor het groenbeheer. 'Gezamenlijk zijn we vervolgens nagegaan wat de mogelijkheden waren. Duidelijk was dat alle kastanjes zouden sneuvelen. Herbeplanting op dezelfde plek was geen optie vanwege allerhande leidingen die daar in de grond zitten.'

Het eerste idee van de gemeente was om op de vier straathoeken nieuwe bomen te planten. Dat vonden de initiatiefnemers wel een heel mager plan. De gemeente heeft de initiatiefnemers vervolgens geadviseerd om de buurtbewoners bij elkaar te roepen en met elkaar de wensen te bespreken. Dat hebben ze gedaan. De opkomst was groot. De wens van de buurt was duidelijk: nieuwe bomen op de middenberm én op de vier straathoeken. 'Het mooiste plan is uiteindelijk uitgevoerd: de oude bomen zijn systematisch weggehaald en de nieuwe zijn teruggeplaatst'. De initiatiefnemers zijn uiteindelijk ook betrokken bij de keuze van de nieuwe bomen: 'Het zijn platanen geworden'. Het gehele traject heeft zo'n 1 à 1,5 jaar geduurd. 'De buurt is keiblij met het resultaat.'

Communicatie en contacten met de gemeente

Volgens een betrokken ambtenaar is dit project aanvankelijk heel technisch ingestoken, zonder rekening te houden met de belevings- en gebruikswaarden voor de bewoners. Nadat de onvrede onder de bewoners duidelijk werd, heeft de gemeente besloten om de samenwerking te zoeken in de vormgeving van een nieuw groenplan. Volgens de betrokken bewoners verliepen de contacten met de gemeente goed. Het ambtelijk aanspreekpunt (Adviseur Groen) wordt omschreven als 'een prettige gesprekspartner'. Aan de gesprekken nam ook steeds een boomkweker deel. Tekeningen werden gemaakt en besproken, de keuze voor de nieuwe bomen werd aan de bewoners overgelaten.

Rol gemeente en rol participanten

De gemeente omschrijft de rol van de bewoners in dit project als meedenken. Uit de gesprekken met de initiatiefnemer ontstaat een beeld van een rol die veel verder gaat: hier

zijn de bewoners voor een belangrijk deel initiatiefnemer en trekker. Zeker als het gaat om het vormgeven van het participatieproces. Het initiatief is ontstaan vanuit één bewoner, maar uiteindelijk is de hele straat betrokken. 'Omdat het een bewonersinitiatief was hadden we veel invloed op het proces. De gemeente heeft meegedacht, randvoorwaarden gesteld en gefaciliteerd'.

Motivaties van de participanten

Het initiatief is ontstaan uit onvrede over de achteruitgang van de woonomgeving (het kappen van zieke bomen) en de behoefte om daar iets aan te veranderen.

Resultaten

De bewoners zijn heel tevreden met het resultaat: "Het mooiste plan is uitgevoerd. We hadden veel invloed". Dankzij inzet van de bewoners is belevingswaarde van de straat vergroot. Ook heeft het proces geleid tot betrokkenheid, draagvlak en medeverantwoordelijkheid. Volgens onze respondent zijn de bewoners ook op andere gebieden actiever geworden.

Meedenken / meedoen

Herinrichting van Grevenbroeckstraat

De gemeente omschrijft dit project als een herinrichtingsproject 'met het vervangen van prikkelbeplanting door gewenste beplanting'. In de door de gemeente aangeleverde lijst wordt de participatievorm aangeduid als 'inspraak', meedenken', 'mee ontwerpen' en 'meedoen' (dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud).

Proces

De groenstroken in de straat waren beplant met doornstruiken. Het zag er volgens onze respondent niet alleen slecht uit; het was ook gevaarlijk voor kinderen (in verband met vallen) en het leidde tot lekke fietsbanden. Daarom vroegen de bewoners bij de gemeente om andere beplanting. De gemeente stond er wel positief tegenover, maar had geen budget om de beplanting te vervangen. Toen hebben de bewoners het gekoppeld aan de Burendag (van het Oranjefonds), waardoor ze wat geld konden krijgen (maar nog wel te weinig voor herplanting).

In de buurt hebben de initiatiefnemers een bijeenkomst georganiseerd en daar werd het plan om de beplanting te vervangen en in beheer te nemen enthousiast ontvangen. Daarna zijn zo'n 20 bewoners actief geworden. Er zijn bijeenkomsten georganiseerd en er is een beplantingsplan opgesteld. De beplanting is uiteindelijk door de bewoners zelf aangeplant. Omdat het budget ontoereikend was, hebben de initiatiefnemers besloten het plan een jaar later met de Burendag opnieuw aan te melden. Het plan werd goedgekeurd en de gemeente heeft de oude aanplant verwijderd. Om nog meer geld te krijgen, is de aanplant uitgesteld tot november 2014. Wel zijn met burendag vogelhuisjes in de straat opgehangen. De middelen van de Burendag én van het adoptiegroen (gemeentelijk budget) zijn met elkaar gecombineerd; daarmee werd het financieel haalbaar. Tegelijk met de nieuwe aanplant is de

grond verbeterd en de stoep opnieuw bestraat. Het traject heeft zo'n 1,5 jaar geduurd. De wethouder en de leden van het wijkteam waren bij de opening. Er is nu een ploeg van 15 mensen actief, die om de maand aan de beurt zijn om te schoffelen.

Communicatie en contacten met de gemeente

Volgens de betrokken bewoners verliepen de contacten met de gemeente goed. Het ambtelijk aanspreekpunt (Adviseur Groen) heeft verschillende gesprekken gevoerd met de initiatiefnemers.

Rol gemeente en rol participanten

De gemeente omschrijft de rol van de bewoners als meedenken en meedoen. Uit de gesprekken ontstaat een beeld dat verder gaat: bewoners zijn in dit traject initiatiefnemer en trekker. Het initiatief is ontstaan vanuit één bewoner, maar uiteindelijk is de hele straat betrokken. Het participatieproces is vormgegeven door de initiatiefnemers zelf. De gemeente heeft meegedacht, randvoorwaarden gesteld en gefaciliteerd (onder andere met budget voor de uitvoering).

Motivaties van de participanten

Het initiatief is ontstaan uit onvrede over de bestaande situatie (prikkelbeplanting) en de behoefte om daar iets aan te doen.

Resultaten

Volgens de initiatiefneemster zijn de bewoners tevreden: 'Het resultaat is naar ieders zin, iedereen in de buurt heeft meegedaan.' Dankzij inzet van de bewoners is belevingswaarde van de straat vergroot: 'Het ziet er verzorgd uit.' Het proces heeft geleid tot meer betrokkenheid, draagvlak en medeverantwoordelijkheid.

Bomen in de Van Rijckevorselstraat

De gemeente omschrijft dit project als een herinrichtingsproject gericht op het vervangen van (zieke) bomen door enkele nieuwe bomen. In de door de gemeente aangeleverde lijst wordt de participatievorm aangeduid als 'inspraak', meedenken', mee ontwerpen' en 'meedoen'(dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud).

Proces

De initiatiefneemster kwam in de winter van 2014 in de van Rijckevorselstraat wonen, in het voorjaar dat daar op volgde bleek dat de boom voor haar huis dood was. Uiteindelijk is die boom gerooid en opgeruimd door de gemeente. Het bleek dat de bomen op veel plaatsen in dit deel van de straat (zo'n 50 huizen) in slechte conditie zijn. In de jaren 70 is er een herinrichting uitgevoerd, waarbij oude bomen werden gerooid en vervangen door jonge aanplant (in een ander deel van de straat staan de oude bomen nog altijd). Door ondeskundige aanplant (weinig bodemzorg, verkeerde keuze boomsoort en te krappe inplant [de bomen zijn niet ziek, maar hebben te weinig ruimte]) legt de ene na de andere boom het loodje.

Er is een initiatiefgroep van 5 bewoners ontstaan, die contact heeft gezocht met de

gemeente. De eerste contacten dateren van het voorjaar van 2014. De gemeente heeft van meet af aan benadrukt dat er geen budget was om bomen in deze straat te vervangen: ‘Pas als over twintig jaar de riolering wordt vervangen, zouden nieuwe bomen wellicht mogelijk zijn.’

De gemeente heeft wel de tip gegeven om draagvlak te zoeken onder de bewoners. De initiatiefgroep heeft daarop een schriftelijke enquête uitgezet. Letterlijke tekst: De gemeente weet zelf dat ze een herplantPLICHT heeft, maar wil hier vanwege de kosten liever geen gehoor aan geven. Afhankelijk van de uitslag van deze enquête kunnen we bij de gemeente meer invloed uitoefenen op het (maken van) beleid ten opzichte van reparatie van de vele verzakkingen in de trottoirs en daarbij gerichte en zorgvuldige aanplant van nieuwe, gezonde bomen. Uw mening hierover is belangrijk!

Meer dan de helft van de bewoners heeft op de enquête gereageerd, 92% was voorstander van nieuwe bomen. Een aantal bewoners is, met het terugbrengen van het enquêteformulier, persoonlijk komen bedanken voor het initiatief. De resultaten van de enquête zijn door de initiatiefgroep verwerkt in een voorstel voor vergroening van de Van Rijckevorselstraat. In dat voorstel heeft de initiatiefgroep benadrukt dat bewoners ‘willen helpen bij eventuele noodzakelijke verzorging in de beginfase.’

Op dit moment, mei 2016, heeft de initiatiefgroep nog altijd weinig zicht op de mogelijkheden en eventuele voortgang die wordt geboekt. De informatie over dit project, die de gemeente bij het PON heeft aangeleverd, is bij de initiatiefgroep niet bekend: ‘Planvorming en uitwerking is op dit moment. Daadwerkelijk aanleggen van groenstroken en bomen najaar 2016; als het plan uitgevoerd is gaan bewoners zelf de groenvakken adopteren).

Communicatie en contacten met de gemeente

Anderhalf jaar lang, tot september 2015, verliepen de contacten met de gemeente stroef. Er was alleen contact als de initiatiefnemers zelf de gemeente benaderden. Daar kwam pas verandering toen ContourdeTwern en woningcorporatie Casade contact zochten met de initiatiefnemers. Vanaf dat moment werd een andere gemeentelijke contactpersoon aangesteld, ‘hij is een prettige gesprekspartner’.

Rol gemeente en rol participanten

De bewoners zijn in dit traject initiatiefnemer en trekker. Het initiatief is ontstaan vanuit een initiatiefgroep van enkele bewoners, maar uiteindelijk is de hele straat betrokken. De gemeente heeft zich lang afzijdig gehouden: was geen budget en er werd niet gefaciliteerd. Dit staat haaks op het gegeven dat dit project in de door de gemeente aangeleverde lijst met projecten wordt omschreven als een project met de volgende participatievormen: ‘inspraak’, meedenken’, ‘mee ontwerpen’ en ‘meedoen’(dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud). Deze wijze van omschrijven suggereert dat het een gemeentelijk initiatief is.

Motivaties van de participanten

Het initiatief is ontstaan uit onvrede over de bestaande situatie en de behoefte om daar iets aan te doen: ‘Ik had zwaar de pest in over de situatie waarin ik terecht was gekomen.’

Resultaten

Het proces tot nog toe heeft geleid tot meer betrokkenheid van bewoners en een groot draagvlak voor vergroening van de straat. De bewoners hebben echter weinig tot geen zicht op wat de gemeente met hun inbreng heeft gedaan.

Adoptiegroen Hoge Steenweg

De gemeente omschrijft dit project als een adoptieproject, waarbij de bewoners na het presenteren van de groenplannen nog méér groen wilden in de straat. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als 'inspraak', 'meedenken', mee ontwerpen' en 'meedoen'(dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud).

Proces

De hoofdwegen van Loon op Zand (waaronder de Hoge Steenweg) moesten heringericht worden. In 2014 belegde de gemeente daarover informatiebijeenkomsten voor bewoners. De bijeenkomst over de Hoge Steenweg verliep ongelukkig, was slecht voorbereid, apparatuur werkte niet et cetera. Hoewel gezegd werd dat mensen mochten meedenken en –praten over de herinrichting (en mensen ook hun inbreng leverden) ontstond het gevoel dat er maar weinig ruimte was voor échte inbreng.

Enkele maanden later organiseerde de gemeente opnieuw een informatiebijeenkomst en werd het herinrichtingsplan gepresenteerd. Het was bekend dat het groen vervangen zou moeten worden, maar uit de tekening bleek dat er minder groen terug zou komen. De sfeer was: 'Daar is niets meer aan te doen.'

Daarop hebben enkele buurtbewoners 'de koppen bij elkaar gestoken' en besloten een 'ouderwetse' handtekeningenactie in de straat te gaan houden. Daaruit bleek dat een grote meerderheid ontevreden was over de plannen. Omdat men ook ontevreden was over de contactpersoon van de gemeente die dit project trok - 'een extern iemand die door de gemeente was ingehuurd, hij had niets met de inbreng van bewoners' - zocht men in december 2014 rechtstreeks contact met de wethouder. 'Die heeft toegegeven dat de gang van zaken geen schoonheidsprijs verdiende'.

In het voorjaar van 2015 werden de 'aangepaste' plannen tijdens een bewonersbijeenkomst gepresenteerd en werd de aanwezigen te kennen gegeven dat er geen inspraak meer mogelijk was. 'Daarop greep de wethouder in: hij verzekerde de aanwezigen dat de gemeente wel degelijk wilde luisteren naar de mening van bewoners'.

Op dat moment is de initiatiefgroep (initiatiefneemster noemt het: actiegroep) ontstaan, die steeds gestreefd heeft naar meer groen in de straat. In overleg met de buurtbewoners heeft de gemeente nieuwe plannen opgesteld, waarin méér groen was opgenomen. De initiatiefgroep heeft een overeenkomst met de gemeente gesloten, waarin is vastgelegd dat de gemeente verantwoordelijk is voor het onderhoud van dat deel van het groen dat in de oorspronkelijke plannen zat en dat het groen dat op verzoek van de bewoners daaraan is toegevoegd, door de bewoners wordt onderhouden. Zo'n 20 bewoners hebben zich gemeld

voor het onderhoud. Er is gekozen voor onderhoudsarm groen: een maal per jaar snoeien is voldoende. Dan organiseert de groep een gezellige dag: overdag snoeien, 's avonds een buurtbarbecue.

De extra planten zijn betaald door de gemeente, het onderhoud kost de gemeente niets extra's, want dat doen de bewoners.

Communicatie en contacten met de gemeente

In de loop van de tijd zijn de contacten met de gemeente sterk veranderd. Aanvankelijk was de gemeente erg afhoudend met onvrede tot gevolg. Later werden de bewoners serieus genomen. Er ontstond een samenwerkingsrelatie tussen de bewoners en de gemeente: afspraken werden gemaakt en nagekomen. 'Je merkte wel dat de gemeente moest wennen aan de nieuwe werkwijze. Cruciaal is dat de wethouder zijn nek heeft uitgestoken.'

Rol gemeente en rol participanten

Aanvankelijk was de gemeente initiatiefnemer en trekker van deze herinrichting. De bewoners hebben in de loop van het proces - vanuit onvrede over de gang van zaken - het initiatief naar zich toegetrokken. Dat ging aanvankelijk moeizaam omdat de gemeente afhoudend reageerde. Dit veranderde pas nadat de initiatiefgroep de wethouder en de politiek benaderd heeft. Vanuit de initiatiefgroep zijn uiteindelijk veel buurtbewoners betrokken geraakt. Er ontstond een samenwerkingsgerichte houding tussen de bewoners en de gemeente. De gemeente heeft randvoorwaarden gesteld en gefaciliteerd.

Motivaties van de participanten

Bewoners kwamen in actie omdat de plannen tegenstrijdig waren: 'de straat zou mooier en leuker worden, maar in de plannen stond veel minder groen opgenomen'. 'Die plannen waren alleen ingegeven door bezuinigingen. Nu blijkt dat het wel mogelijk was om meer groen te plaatsen, terwijl het de gemeente niet echt veel meer gekost heeft'.

Resultaten

Volgens onze respondent zijn de bewoners zijn tevreden over het resultaat: 'Het resultaat is naar ieders zin en de betrokkenheid is groot'. Dankzij inzet van de bewoners is de belevingswaarde van de straat vergroot: meer kwaliteit en medeverantwoordelijkheid.

4.4 Dongen, Goirle en Loon op Zand

In deze paragraaf worden twee deelvragen beantwoord: *In hoeverre hebben de gemeenten aantoonbaar participatie instrumenten toegepast met betrekking tot de openbare ruimte? en Zijn de burgers tevreden met de eigen rol en de wijze waarop de gemeenten omgaan met hun inbreng bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?*

In hoeverre hebben de gemeenten aantoonbaar participatie instrumenten toegepast met betrekking tot de openbare ruimte?

Wanneer we de focus verleggen naar de uitvoering (casuïstiek) dan zien dat projecten die ontstaan vanuit 'eigen initiatief' of waarbij het nadrukkelijk gaat om 'meedoen' vrijwel altijd ontstaan vanuit één

of enkele initiatiefnemers, die bij de daadwerkelijke uitvoering van het project ondersteund wordt door een breder netwerk van bewoners. Daarmee zit de opbrengst van deze participatievormen niet alleen in de fysieke, tastbare resultaten, maar kent de opbrengst ook een belangrijke immateriële component. Het samen organiseren versterkt de betrokkenheid; een belangrijke voorwaarde voor samen redzaamheid in de zogenoemde participatiesamenleving.

In hoeverre zijn burgers tevreden met de eigen rol en de wijze waarop de gemeenten omgaat met hun inbreng bij de inrichting en het beheer van de openbare ruimte?

Bewoners zijn in zijn algemeenheid tevreden over hun eigen rol. Vanaf het moment dat een responsieve en samenwerkingsgerichte houding wordt aangenomen zijn inwoners ook tevreden over de inzet van de gemeente. De tevreden ten aanzien van het resultaat geldt niet alleen ten aanzien van de fysieke component, maar ook ten aanzien van de toegenomen (onderlinge) betrokkenheid.
Wanneer we kijken naar het gevoel van actief eigenaarschap en georganiseerde betrokkenheid (in tegenstelling tot individuele betrokkenheid) dan komen deze vooral voort uit de eigen initiatieven (maatschappelijke participatie en zelf doen).
Bij burgerparticipatie in de openbare ruimte komen twee beleidsdomeinen samen met elk een eigen onderscheiden rationaliteit. De beleidspraktijk ten aanzien van de inrichting en het beheer van de openbare ruimte is primair gestoeld op een technisch-economische rationaliteit. De focus ligt op de technische staat van onderhoud (schoon, heel en veilig), die kostenefficiënt gerealiseerd dient te worden. De laatste jaren heeft afnemende begrotingsruimte bij veel gemeenten geleid tot scherpe(re) keuzes in het gewenste kwaliteit- en onderhoudsniveau. Het participatiebeleid kent daarentegen een geheel andere rationaliteit en is gestoeld op ‘zachte waarden’ zoals leefbaarheid, betrokkenheid en verantwoordelijkheid of eigenaarschap. Vaak wordt gesteld dat de bijdrage van burgers aan het beheer en onderhoud (in de nabije toekomst) steeds belangrijker wordt. Deels vanwege afnemende middelen én deels met verwijzing naar een maatschappelijke behoefte aan eigen regie. Gemeenten ‘worstelen’ met het samenbrengen van beide rationaliteiten en de vertaling naar een eenduidig operationeel kader als het gaat om participatie.
Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar in de vormgeving van adoptieovereenkomsten: neiging tot juridisering (juristen bijvoorbeeld willen voorkomen dat openbaar ruimte wordt toegeëigend).

BIJLAGE 1 Geraadpleegde documenten

Dongen

- Structuurvisie Dongen 2020 (2009) Deel A: Visie op hoofdlijnen
- Dorpsplan 's Gravenmoer 2015
- Brochure "Dorps- en Wijkraden" gemeente Dongen
- Inspraakverordening Dongen 2007
- Nota Inwonersparticipatie "Een kwestie van vooral samen DOEN" Gemeente Dongen 2013

Goirle

- Groenstructuurplan Goirle (2014)
- Beleidsnota Integraal Beheer Openbare Ruimte. Gemeente Goirle 2011
- Brochure "Participatie. Meedenken, meebeslissen en meedoen" Gemeente Goirle
- Participatienota "Samen denken, samen doen. Gemeente Goirle 2010
- Participatie checklist. Gemeente Goirle
- Verordening burgerinitiatief. Gemeente Goirle 2009

Loon op Zand

- Structuurvisie Loon op Zand 2030 "De recreatieve kamer in het hart van Brabant" (2015) Deel A: Raamwerk en Visiedocument
- Structuurvisie Loon op Zand 2030 "De recreatieve kamer in het hart van Brabant" (2015) Deel B: Uitvoeringsparagraaf / Projectenplan
- Beheerplan Groen – Inclusief sloten, speelvoorzieningen en straatmeubilair. Loon op Zand 2014-2017
- Integraal beleidsplan openbare ruimte 2014-2023 "Samen buiten-gewoon tevreden" Loon op Zand (2014)
- Meerjaren Uitvoeringsplan 2015-2018. Integraal Jaarprogramma Openbare Ruimte 2015
- Meerjaren Uitvoeringsplan 2017-2020 Meerjaren Uitvoeringsplan 2017-2020
- Werkwijze burgerparticipatie Fysieke Leefomgeving Loon op Zand (2016)

BIJLAGE 2 Geïnterviewde personen

Dongen

Bea van Beers, wethouder

Henk van Noort, gemeentesecretaris

Sander Spiering, teamleider realisatie en beheer, contactpersoon voor het RKC-onderzoek

Goirle

Harry van de Ven, wethouder

Michel Tromp, gemeentesecretaris

Nico van Aarle, projectleider realisatie en beheer

Annemiek van Beek, contactpersoon voor het RKC-onderzoek

Loon op Zand

Gerard Bruijniks, wethouder

Frank van Gorp, hoofd afdeling Infra, contactpersoon voor het RKC-onderzoek

Casussen

Ten behoeve van de analyse van de twaalf casussen zijn voor iedere casus ambtelijke contactpersonen en burgers geïnterviewd.

Om redenen van privacy zijn hun namen niet in de nota van bevindingen vermeld.

BIJLAGE 3 Format voor de lijst van gemeentelijke participatieprojecten

Pro-ject	Onderdeel beleidscyclus (1) voorbereiding (2) formulering (3) uitvoering (4) evaluatie	Doel van participa-tieproject	Met wie?	Activitei-ten / participa-tievorm	Rol partici-panten	Aantal deelnemers / participanten -ambtenaren -burgers -organisaties	Contact gegevens participanten	Periode	Contact gegevens ambtelijk

BIJLAGE 4 Vereenvoudigd format voor de lijst van gemeentelijke participatieprojecten

Project naam	Korte omschrijving / inhoud	Initiatiefnemer	Activiteiten / participatie vorm	Contact gegevens ambtelijk	Fase / periode

BIJLAGE 5 De geselecteerde casussen in Dongen, Goirle en Loon op Zand

Dongen

Project	Omschrijving	Duiding door de gemeente
Rioleringsprojecten Irenestraat Marijkestraat	Elk jaar worden meerdere rioleringsvervangingen uitgevoerd. Tegelijk wordt dan ook de straat, openbare verlichting en groenvoorziening vernieuwd. Voor de start van de werkzaamheden wordt via een huis aan huisbrief met reactieformulier aan de bewoners gevraagd of ze voor de herinrichting wensen hebben. Deze worden zoveel mogelijk in de plannen meegenomen. Na het gereed komen van de tekeningen wordt een inloopavond gehouden voor de bewoners. Ook opmerkingen die daaruit voortvloeien worden meegenomen in de plannen	Informeren en inspreken
Dunning bamboebos achter Crispijnhof	De gemeente omschrijft dit project als een groenbeheerproject, waarbij na het presenteren van de beheermaatregelen bewoners uit onvrede een bewonersgroep hebben geformeerd. In overleg met deze bewonersgroep en een toelichting ter plaatse is een voor iedereen acceptabel Dunningsplan ontstaan, aldus de gemeente. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als ‘informeren’ en ‘inspreken’.	Informeren en inspreken
Speelvoorziening Elzenweide ’s Gravenmoer	De gemeente heeft de dorpsraad en een aantal bewoners van de uitbreidingswijk in ’s Gravenmoer benaderd voor de inrichting van een speelvoorziening. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als ‘coproduceren’ en ‘samenwerken’.	Coproduceren/ samenwerken
Natuurlijk spelen Dommelstraat-Spuistraat	De gemeente omschrijft dit project als het ontwerpen en inrichten van twee speelveldjes volgens het uitgangspunt voor ‘natuurlijk spelen’. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als ‘delegeren’.	Delegeren

Goirle

Project	Omschrijving	Duiding door de gemeente
Herinrichting Peppelgaard Beukengaard	Het betreft herinrichting van twee straten (Peppelgaard en Beukengaard), waarbij de participatievorm door de gemeente is aangeduid als 'meedenken' en meer specifiek 'beginspraak' (burger ontwerpt mee). De herinrichting betreft de straat, groen, parkeren, riolering en openbare verlichting).	Beginspraak / meedenken
Herinrichting Van Haestrechtstraat (midden)	Het betreft een herinrichting van een straat, waarbij de participatievorm door de gemeente is aangeduid als 'meedenken' en meer specifiek 'vergaande inspraak'. De herinrichting betreft de bestrating, de aanleg van fietsstroken, parkeren, groen, riolering en openbare verlichting.	Vergaande inspraak / meedenken
Groenadoptie openbaar groen De Speelman (Riel)	Het betreft een groenadoptie project, waarbij de participatievorm door de gemeente is aangeduid als 'meedoen / zelf doen'. Bij groenadoptie projecten nemen burgers zelf het initiatief om een stuk openbaar groen in beheer te nemen.	Meedoen / zelf doen
Stadstuin Tilburgseweg - Kalverstraat	Het project betreft de aanleg en het beheer van een stadstuin op een stuk braakliggende grond, dat eigendom is van een woningcorporatie. De participatievorm is door de gemeente aangeduid als 'zelf doen'. Het initiatief ligt bij de burgers en de gemeente faciliteert.	Zelf doen

Loon op Zand

Project	Omschrijving	Duiding door de gemeente
Herinrichting Willen de Zwijgerlaan	De gemeente omschrijft dit project als een herinrichtingsproject gericht op het vervangen van (zieke) kastanjebomen door een nieuwe bomenstructuur in de groenstrook in het midden. In de door de gemeente aangeleverde lijst wordt de participatievorm aangeduid als 'inspraak', meedenken' en meer specifiek 'mee ontwerpen'.	Inspraak / meedenken / mee ontwerpen
Herinrichting Van Grevenbroeckstraat	De gemeente omschrijft dit project als een herinrichtingsproject 'met het vervangen van prikkelbeplanting door gewenste beplanting'. In de door de gemeente aangeleverde lijst wordt de participatievorm aangeduid als 'inspraak', meedenken', 'mee ontwerpen' en 'meedoen' (dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud).	Inspraak / meedenken / mee ontwerpen en meedoen
Bomen in de van Rijckevorselstraat	De gemeente omschrijft dit project als een herinrichtingsproject gericht op het vervangen van (zieke) bomen door enkele nieuwe bomen. In de door de gemeente aangeleverde lijst wordt de participatievorm aangeduid als 'inspraak', meedenken', mee ontwerpen' en 'meedoen'(dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud).	Inspraak / meedenken / mee ontwerpen en meedoen
Adoptiegroen Hoge Steenweg	De gemeente omschrijft dit project als een adoptieproject, waarbij de bewoners na het presenteren van de groenplannen nog méér groen wilden in de straat. In de door de gemeente aangeleverde lijst van participatieprojecten wordt de participatievorm bij dit project aangeduid als 'inspraak', 'meedenken', mee ontwerpen' en 'meedoen'(dat laatste in de vorm van aanplant en onderhoud).	Inspraak / meedenken / mee ontwerpen en meedoen